

Archeologienota

Kortrijk, Dam 18

Deel 1: Verslag van Resultaten

Titel
Archeologienota Kortrijk, Dam 18. Deel 1: Verslag van Resultaten

Auteur
Camille Krug

Erkende archeoloog
BAAC Vlaanderen bvba
OE/ERK/Archeoloog/2015/00020

BAAC-Projectnummer
2024-0277

Plaats en datum
Evergem, 3 juli 2024

Reeks en nummer
BAAC Vlaanderen Rapport 2836
ISSN 2033-6896

Wettelijk depot
KBR

Inhoud

1	Beschrijvend gedeelte	1
1.1	<i>Administratieve gegevens</i>	<i>1</i>
1.2	<i>Juridisch kader en onderzoektraject</i>	<i>4</i>
1.3	<i>Aanleiding</i>	<i>4</i>
1.4	<i>Archeologische voorkennis/voorgeschiedenis</i>	<i>5</i>
1.5	<i>Huidige situatie en geplande werken</i>	<i>7</i>
1.5.1	<i>Huidige situatie</i>	<i>7</i>
1.5.2	<i>Geplande werken en bodemingrepen</i>	<i>8</i>
1.6	<i>Randvoorwaarden</i>	<i>11</i>
2	Bureauonderzoek	12
2.1	<i>Werkwijze en strategie</i>	<i>12</i>
2.1.1	<i>Onderzoeksdoelstelling</i>	<i>12</i>
2.1.2	<i>Onderzoeksvragen</i>	<i>12</i>
2.1.3	<i>Methoden en technieken</i>	<i>12</i>
2.2	<i>Assessment</i>	<i>14</i>
2.2.1	<i>Landschappelijk kader</i>	<i>14</i>
2.2.2	<i>Historisch kader</i>	<i>21</i>
2.2.3	<i>Cartografische bronnen</i>	<i>29</i>
2.2.4	<i>Archeologisch kader</i>	<i>34</i>
2.3	<i>Synthese onderzoeksresultaten</i>	<i>40</i>
2.3.1	<i>Datering en interpretatie onderzoeksterrein</i>	<i>40</i>
2.3.2	<i>Archeologische verwachting</i>	<i>41</i>
2.3.3	<i>Syntheseplan</i>	<i>42</i>
2.4	<i>Besluit</i>	<i>42</i>
2.4.1	<i>Potentieel op kennisvermeerdering</i>	<i>42</i>
2.4.2	<i>Afweging noodzaak verder vooronderzoek</i>	<i>43</i>
2.4.3	<i>Keuze onderzoeksmethode</i>	<i>43</i>
2.4.4	<i>Afbakening onderzoeksterrein</i>	<i>44</i>
3	Samenvatting	46
4	Lijsten	47
4.1	<i>Figurenlijst</i>	<i>47</i>
4.2	<i>Plannenlijst</i>	<i>47</i>
4.3	<i>Tabellenlijst</i>	<i>48</i>
5	Bibliografie	49

1 Beschrijvend gedeelte

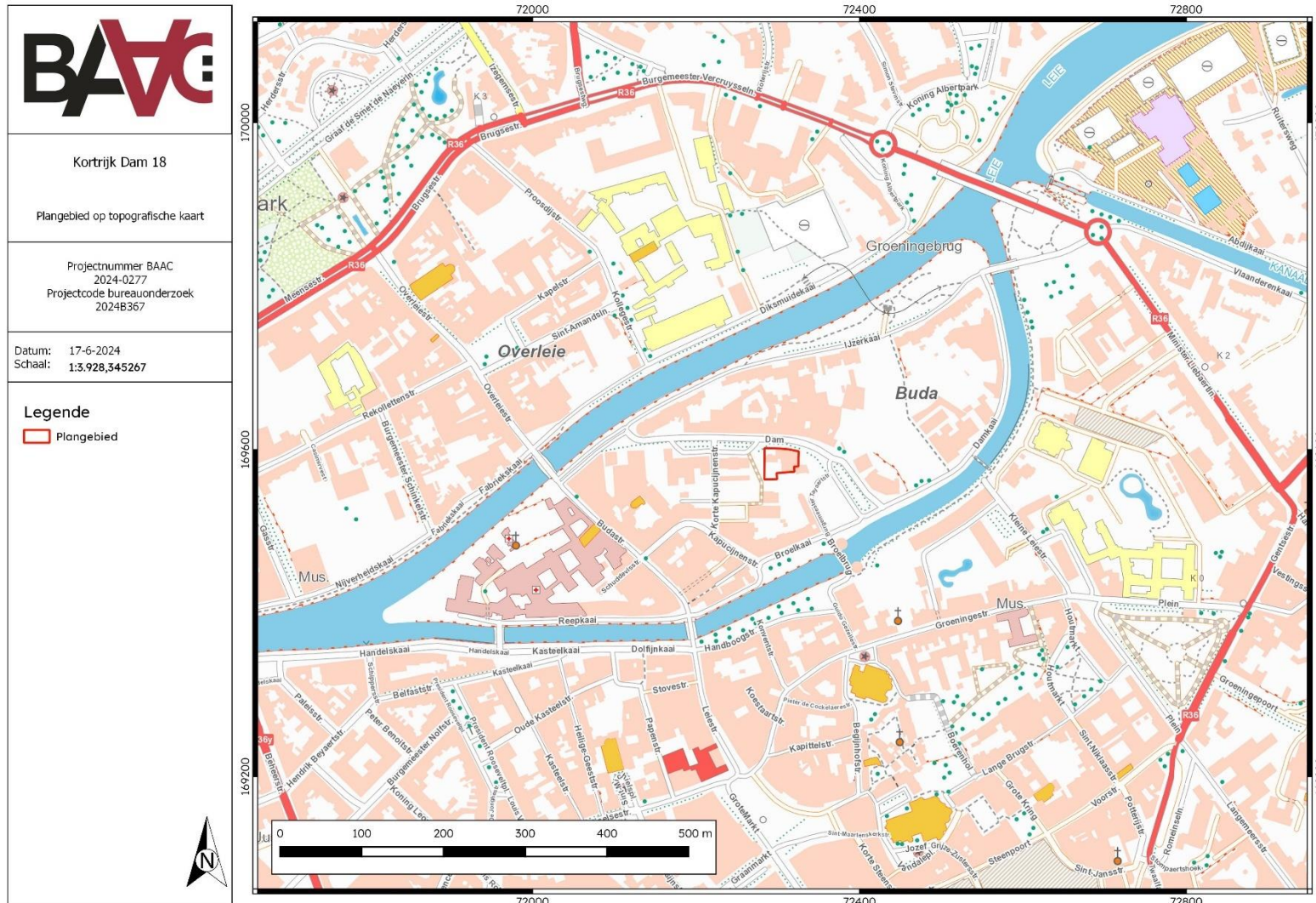
1.1 Administratieve gegevens

Naam site	Kortrijk, Dam 18		
Ligging	Dam 18, Stad Kortrijk, provincie West-Vlaanderen		
Kadaster	Kortrijk, Afdeling 2, Sectie F, Percelen 766R, 767/2A, 767/2B, 767/2D, 767/2 ^E , 767/2F, 767Y		
Coördinaten	Noordwest:	x: 72283.26	y: 169601.63
	Noordoost:	x: 72325.55	y: 169601.63
	Zuidwest:	x: 72283.26	y: 169563.37
	Zuidoost:	x: 72325.55	y: 169563.37
Oppervlakte plangebied	1.283 m ²		
Oppervlakte geplande ingrepen	590 m ²		
Kartering gewestplan	Woongebied		
Projectnummer BAAC Vlaanderen	2024-0277		
Bureau- onderzoek	Projectcode	2024B367	
	Erkende archeoloog	Baac Vlaanderen bvba (OE/ERK/Archeoloog/2015/00020)	
	Betrokken actoren	Camille Krug (archeoloog)	
	Betrokken derden	N.v.t.	

Alle in dit document gebruikte plannen zijn afkomstig uit de catalogus van Geopunt Vlaanderen¹ of het portaal Databank Ondergrond Vlaanderen², tenzij anders vermeld.

¹ GEOPUNT VLAANDEREN 2024 – administratief, historisch, orthofotografisch

² DATABANK ONDERGROND VLAANDEREN 2023 – geografisch

Plan 1: Plangebied op topografische kaart (digitaal; 1:10.000; 17.06.2024)

BAAC Vlaanderen Rapport 2836

1.2 Juridisch kader en onderzoektraject

In het kader van het Onroerenderfgoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden, verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. Dit kan door behoud *in situ*, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden. Het doel van de archeologienota is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ* behoud te bewerkstelligen of, indien dit niet kan, het formuleren van maatregelen voor vervolgonderzoek waarbij het erfgoed *ex situ* wordt behouden.

Om vast te stellen of bij werkzaamheden archeologische waarden zullen worden vernietigd, is een archeologisch onderzoek nodig. In eerste instantie wordt een bureauonderzoek uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het plangebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het plangebied. Indien uit deze desktopanalyse blijkt dat er een kans is op het aantreffen van archeologische waarden binnen het plangebied, kan het aangewezen zijn de gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid van archeologische indicatoren te onderzoeken middels een landschappelijk bodemonderzoek, een veldkartering en/of een geofysisch onderzoek. Deze onderzoeken maken alle deel uit van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem. Indien op basis van de resultaten van alle nodige facetten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem niet voldoende informatie verzameld kan worden om een onderbouwde uitspraak te doen aangaande de beslissing tot behoud *in situ*, vrijgave of opgraving van het terrein, moet in een volgende fase een vooronderzoek met ingreep in de bodem worden uitgevoerd.

Het doel van het eventueel vooronderzoek met ingreep in de bodem is een archeologische evaluatie van het terrein. Dit houdt in dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt en dat de potentiële impact van de geplande werken op de archeologische resten wordt bepaald. De hiervoor aangewezen methoden zijn archeologische boringen, proefputten en/of proefsleuven. Onderdeel van de evaluatie is dat er mogelijkheden gezocht worden om een eventuele site *in situ* te behouden of, indien dit niet kan, het opstellen van een programma van maatregelen voor vervolgonderzoek (ruimtelijke afbakening, diepteligging, strategie, doorlooptijd, te voorziene natuurwetenschappelijke onderzoeken en conservatietechnieken, voorstel onderzoeksvragen) in de vorm van een opgraving. Het vooronderzoek is uitgevoerd conform de Code van Goede Praktijk 4.0.

1.3 Aanleiding

Naar aanleiding van een aanvraag bij een omgevingsvergunning voor een stedenbouwkundige ingreep heeft BAAC Vlaanderen bvba een archeologienota opgemaakt. Op het terrein zal door de initiatiefnemer een nieuwbouw gerealiseerd worden. De geplande werken impliceren aanzienlijke bodemingrepen (waaronder de aanleg van wooneenheden met ondergrondse parkeergelegenheid) die qua omvang een directe bedreiging kunnen betekenen voor potentieel aanwezig archeologisch erfgoed. Eens het archeologisch bodemarchief aangetast of vernield wordt, betekent dit een onomkeerbaar informatieverlies.

De totale oppervlakte van het plangebied *Kortrijk, Dam 18* bedraagt ca. 1.283 m², de geplande bodemingrepen hebben een oppervlakte van 590 m². Het plangebied valt buiten een beschermde archeologische site, ligt wel in een archeologisch vastgestelde zone en komt niet

voor op de kaart met gebieden waarin geen archeologische waarden (meer) te verwachten zijn (GGA, gebieden geen archeologie).³ Daarnaast werden voor het plangebied en de directe omgeving geen waarden voor 'beschermd onroerend erfgoed' opgenomen in het Geoportaal. Het plangebied bevindt zich ter hoogte van de historische stadskern van Kortrijk

Aangezien het plangebied in de historische stadskern van Kortrijk ligt, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen, waarop de vergunning betrekking heeft meer dan 300 m² bedraagt en de totale oppervlakte van de bodemingreep meer dan 100 m² bedraagt, is volgens het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 een archeologienota vereist. Deze archeologienota, waarvan akte genomen door het agentschap Onroerend Erfgoed, wordt bij de omgevingsvergunningsaanvraag gevoegd.

1.4 Archeologische voorkennis/voorgeschiedenis

Het plangebied bevindt zich in de historische stadskern van Kortrijk (ID 140006). De stad gaat terug op een Romeinse vicus, die zich ontwikkelde tot een vroegmiddeleeuwse bewoningskern. Gedurende de volle en late middeleeuwen groeide Kortrijk onder impuls van een bloeiende vlas- en lakennijverheid uit tot één van de welvarendste steden van het graafschap Vlaanderen.⁴

In de 13de eeuw krijgt de stad een eigen omwalling. Aanvankelijk geven slechts drie poortgebouwen met torens en bruggen toegang tot de ommuurde stad; de Rijselpoort, de Steenpoort en de Doornikpoort. Later worden vier poorten toegevoegd; de Oude Leiepoort, de Sint-Janspoort, de Waterpoort en de Kanunniken- of Gruzenbergpoort. Van de zuidelijke Broeltoren tot aan de Lange Brugpoort wordt de stad beschermd door de buitenste verdedigingsmuur van het grafelijke kasteel en het bijhorende domein, waarop de stadsmuur aansluit die verder loopt achter de Sint-Maartenskerk tot de Steenpoort. Dan buigt de muur af over de Sint-Jansstraat en de Sint-Janslaan en volgt de huidige spoorweg tot aan de Doorniksepoort en gaat via de Doorniksestraat naar de Waterpoort en loopt dan verder via de Oude Vestingstraat en daar dwarsst hij de Rijselstraat (Rijselpoort). De stadsgracht eindigt, via de Kasteelstraat, ter hoogte van het Rooseveltplein in de Leie. Deze kernomwalling blijft ongewijzigd tot ca. 1338.⁵ Op het einde van de 13de eeuw rijst er een conflict tussen de Franse koning Filips de Schone en zijn leenman Gwijde van Dampierre, die toenadering gezocht had tot de Engelse kroon. Op 3 september 1297 valt Kortrijk in handen van de Fransen en krijgt de stad een Frans garnizoen. De Franse vorst laat in aan het begin van de 14de eeuw een imposante dwangburcht bouwen. Pas in 1385 krijgt de stad haar oude vrijheden terug.⁶

Onder Filips de Stoute (r. 1384-1404) worden de bestaande versterkingen uitgebreid. In 1386 wordt toelating gegeven om de versterkingen uit te breiden op de noordelijke Leie-oever. De bouw van deze zogenaamde 'Bourgondische stadsversterking' zal duren tot het midden van de 15de eeuw. De stadsgracht, ook wel kleine Leie genaamd, zou in deze zone reeds aan het einde van de 14de eeuw gegraven zijn.⁷ Het is aan deze Bourgondische omwalling dat zich de huidige onderzoekslocatie situeert (Figuur 1).

³ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2024b

⁴ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2024a

⁵ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2024a

⁶ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2024a

⁷ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2024a

Figuur 1: Historische stadskern van Kortrijk met aanduiding van het plangebied⁸

Naar aanleiding van de mogelijke aanwezigheid van de stadswal is een vooronderzoek met het oog op een wetenschappelijke vraagstelling⁹ uitgevoerd binnen het plangebied. Het doel van het onderzoek richtte zich in eerste instantie op het vaststellen van de aanwezigheid van archeologische sporen/structuren, zodat deze al dan niet geïntegreerd konden worden in plannen van de initiatiefnemer. Hiervoor zijn zes verschillende proefputten aangelegd (Figuur 2) binnen het onderzoeksterrein:

“Binnen het plangebied werden voornamelijk sporen aangetroffen van de voormalige stadsversterkingen, hoewel het niet met duidelijkheid kon gesteld worden uit welke periode de sporen dateren door een gebrek aan vondsten. Het betreft vermoedelijk sporen van de ‘Bourgondische stadsversterking’ die aangelegd werd onder Filips de Stoute (1384-1404) en waarvan de aanbouw zou duren tot de 15de eeuw. Op de Ferrariskaart is geen enkel spoor meer te zien van deze versterkingen, wellicht is deze dus in onbruik geraakt vanaf de 17de – 18de eeuw. De sporen bestaan uit dempingslagen van de gracht, de ‘kleine Leie’, en het wallichaam dat vanaf de gracht naar de stadsmuur toeliep. Deze laatste werd niet aangetroffen en bevond zich wellicht iets meer ten zuiden, net buiten de grenzen van het huidige plangebied.

Naast de sporen van de Bourgondische stadsversterking werden ook jongere sporen aangetroffen in de vorm van enkele kuilen en muurresten met vloer, die vermoedelijk werden gegraven en gebouwd na het in onbruik raken van de stadsversterkingen. Het wallichaam werd genivelleerd en er werd op gebouwd, zoals te zien is in oude schilderijen die de situatie rond 1800 en later tonen.

⁸ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2024a

⁹ VAN GENECHTEN 2023

In het kader van het vooronderzoek en de beoogde vraagstellingen van de opdrachtgever kon gesteld worden dat het plangebied zich wellicht ter hoogte van het wallichaam en gracht bevindt en de stadsmuur zich meer ten zuiden situeert. Ook de Broelmolen bevindt zich zeer waarschijnlijk buiten het plangebied, eveneens meer ten zuiden.”

Figuur 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB) met projectie van de aangetroffen sporen (digitaal; 1:250; 17.05.2023)¹⁰

1.5 Huidige situatie en geplande werken

1.5.1 Huidige situatie

Ter hoogte van het plangebied zijn verschillende gebouwen aanwezig (Plan 3). Het is niet geweten in welke mate deze het bodembestand verstoord hebben. Een klein stukje groenzone is eveneens aanwezig in de zuidwestelijke hoek van het terrein.

¹⁰ VAN GENECHTEN 2023

Plan 3: Plangebied op de meest recente orthofoto uit 2023 (digitaal; 1:1; 24.06.2024)

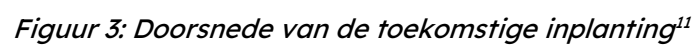
1.5.2 Geplande werken en bodemingrepen

Algemeen

De opdrachtgever plant op het terrein een nieuwbouw met ondergrondse parking. Hierbij worden eventueel in het plangebied aanwezige archeologische waarden mogelijk vernietigd. De aard en omvang van de ingrepen worden hieronder beschreven.

Alle gebouwen binnen het plangebied worden gesloopt en twee nieuwe gebouwen worden opgetrokken. Het grootste gebouw, een meergezinswoning met B&B-kamers, zal zich tegen de westelijke grens van het onderzoeksterrein bevinden met een oppervlakte van ca. 525 m². Het kleinere gebouw met een oppervlakte van ca. 65 m² ligt in de zuidoostelijke hoek. Hier zullen zich de collectieve ruimtes bevinden (Plan 4).

De meergezinswoning wordt onderkelderd met een ondergrondse parkeergarage tot een diepte van ca. 5,1 m. De collectieve ruimtes zullen tot een diepte van ca. 1,15 m gefundeerd worden (Figuur 3).

¹¹ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

Plan 4: Plangebied met weergave van toekomstige inplanting¹² op de meest recente orthofoto van 2023 (digitaal; 1:1; 24.06.2024)

Impactanalyse

Bij deze impactanalyse dient rekening gehouden te worden met een buffer van 20 cm bovenop de geplande ingreep. Het is namelijk waarschijnlijk dat de ondergrond onmiddellijk onder de geplande werken eveneens in enige mate geroerd zal worden bij de uitvoering van deze werken door impact van werfverkeer, weersinvloed, drukverschillen, verschil in waterhuishouding en dergelijke meer.

Over een oppervlakte van ca. 590 m zal het bodembestand verstoord worden door de geplande werken. Onder de meergezinswoning in het oosten zal de verstoring tot een diepte van ca. 5,1 m reiken. Het kleine gebouw in het oosten zal de bodem tot een diepte van ca. 1,15 m verstoren (Plan 5).

¹² Plan aangebracht door initiatiefnemer.

Plan 5: Impact geplande werken op de meest recente orthofoto van 2023 (digitaal; 1:1; 24.06.2024)

1.6 Randvoorwaarden

Vanwege het feit dat er nog gebouwen op het terrein staan die moeten worden gesloopt, betreft het hier een archeologienota met uitgesteld vooronderzoek. Dit houdt in dat het vervolgonderzoek zoals gesteld in het programma van maatregelen op een later tijdstip, na de sloop van de gebouwen uitgevoerd dient te worden.

2 Bureauonderzoek

2.1 Werkwijze en strategie

2.1.1 Onderzoeksdoelstelling

Een bureauonderzoek kadert binnen een archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem. Het archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek, het vaststellen van de aan- of afwezigheid van een archeologische vindplaats, zonder de mogelijk aanwezige archeologische resten wezenlijk aan te tasten. Het bureauonderzoek bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem door de studie van gekende of ontsloten informatiebronnen.

2.1.2 Onderzoeksvragen

Volgende onderzoeksvragen zullen in dit bureauonderzoek behandeld worden:

- Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens en welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Is er via archeologisch onderzoek of waarnemingen op aanpalende of nabijgelegen percelen reeds info beschikbaar over de dikte en de opbouw van het aanwezige bodemarchief?
- Zijn er archeologische waarden aanwezig binnen het onderzoeksterrein?

Indien er archeologische waarden aanwezig zijn binnen het onderzoeksterrein:

- Wat is de aard van deze waarden?
- Wat is de impact van de geplande bodemingrepen op deze waarden?

2.1.3 Methoden en technieken

Het doel van het bureauonderzoek is de formulering van een archeologische verwachting van de onderzoekslocatie. Deze verwachting wordt opgesteld op basis van gekende landschappelijke, geologische, archeologische, historische en geografische bronnen.

Een eerste stap bij het formuleren van een archeologische verwachting voor de onderzoekslocatie is deze te situeren binnen een breder landschappelijk kader. Hierbij wordt beroep gedaan op de gekende geografische en geologische bronnen en kaarten, afkomstig uit de catalogus van Geopunt Vlaanderen¹³ of het portaal Databank Ondergrond Vlaanderen¹⁴, tenzij anders vermeld.

Administratieve en geografische kaarten:

- GRB/kadasterkaart

¹³ GEOPUNT VLAANDEREN 2024 – administratief, historisch, orthofotografisch

¹⁴ DATABANK ONDERGROND VLAANDEREN 2023 – geografisch

- Topografische kaart
- Orthofoto
- Digitaal hoogtemodel
- Tertiairgeologische kaart
- Quartairgeologische kaart
- Bodemkaart

De basis van de desktopstudie bestaat verder uit een historische studie van de onderzoekslocatie en zijn directe omgeving. Hierbij wordt de gekende archeologische en historische vakliteratuur over de onmiddellijke omgeving van het plangebied geconsulteerd.

Een bijkomende belangrijke bron van informatie is het historisch kaartmateriaal (afkomstig uit de catalogus van Geopunt Vlaanderen¹⁵). Op basis van deze oude kaarten kan een beeld worden gegeven van de evolutie van de bebouwing in het plangebied door de eeuwen heen, maar met dien verstande dat de draad slechts kan opgepikt worden vanaf het moment dat de eerste kaarten voor het gebied verschenen. Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op deze kaarten geen garantie dat er niets geweest is. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijke bouwwerken zoals stadsomwallingen, kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er geen of weinig aandacht voor de burgerlijke architectuur. Het was vaak niet de bedoeling om de huizen in detail of juist weer te geven. Pas vanaf de 19^e eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kadasterkaarten. Een concrete huisgeschiedenis is uit het cartografisch materiaal alleen niet af te leiden. De kaarten kunnen wel ondersteunend werken.

Volgende historische kaarten werden opgezocht en geanalyseerd:

- CAI-kaart¹⁶
- Villaretkaart
- Ferrariskaart
- Atlas der Buurtwegen
- Poppkaart
- Vandermaelenkaart
- Topografische kaart van 1939
- Topografische kaart van 1969

Naast de gangbare historische kaarten is ook Cartesius geraadpleegd.¹⁷

- Kaart van Deventer omstreeks 1571
- Zicht van Kortrijk omstreeks 1580
- Kaart van Sanderus rond 1640
- Kaart van L. de Bersaques rond 164-1661
- Kadasterplan van Cierkens rond 1822-1830

¹⁵ GEOPUNT VLAANDEREN 2024 – administratief, historisch, orthofotografisch

¹⁶ CAI 2024

¹⁷ CARTESIUS 2024

Er werden geen externe specialisten betrokken bij dit onderzoek en geen wetenschappelijke advisering ingewonnen bij derden.

2.2 Assessment

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de beschikbare kennis inzake bodemkunde, geomorfologie, historie, cartografie en archeologie met betrekking tot het plangebied en omgeving. Deze informatie vormt de basis voor de archeologische verwachting van het onderzoeksgebied.

2.2.1 Landschappelijk kader

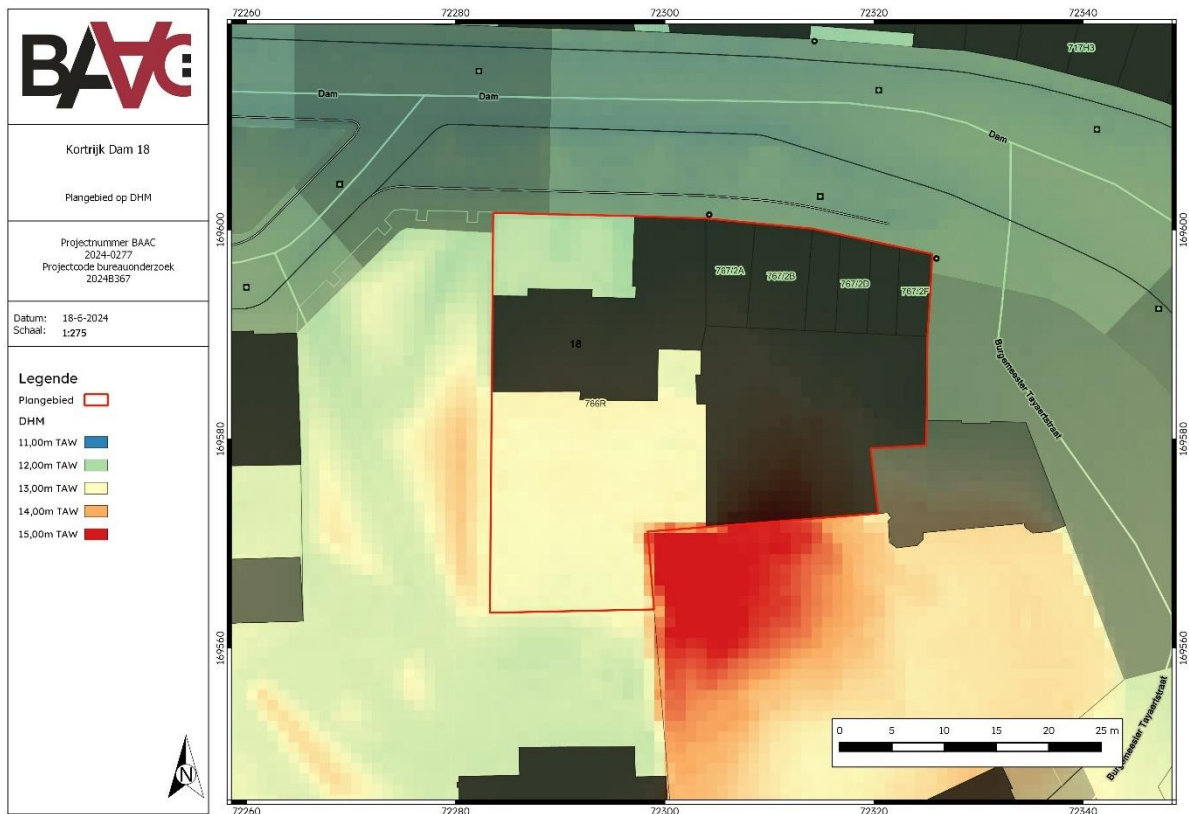
Topografische situering

De exacte locatie van het plangebied is weergegeven op Plan 1 en Plan 2. Het plangebied is gelegen in het historische stadscentrum van Kortrijk, tussen twee armen van de Leie, op het Buda-eiland. Ten noorden van het plangebied ligt de straat Dam. De gehele omgeving rondom het plangebied is bebouwd.

De omgeving rond het projectgebied bevindt zich volgens het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) tussen +10 m en +65 m TAW (Plan 6). Het plangebied zelf (Plan 7) ligt tussen +12,2 m TAW en +13,1 m TAW. Het terrein stijgt naar het zuiden toe. Op het aangrenzende terrein is tegen de grens van het plangebied een afgesneden antropogene ophoging aanwezig.

Plan 6: Plangebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) en het GRB met waterwegen (digitaal; 1:250; 18.06.24)

Plan 7: Plangebied en hoogteverloop op het DHM en het GRB (digitaal; 1:250; 18.06.24)

Landschappelijke situering

In geomorfologisch opzicht bevindt het plangebied zich ter hoogte van de zuidelijke uitloper van de Vlaamse Vallei.¹⁸

De Vlaamse Vallei vormt een lange zandige vlakte waarvan de kern is gelegen ten noorden van Gent, tussen Maldegem en Stekene. De hoogte ligt er gemiddeld lager dan +10 m TAW. De zuidelijke uitlopers vallen min of meer samen met de Leievallei, de Boven-Schelde en Dendervallei. In de Leievallei komen dikkere afzettingen over een grotere breedte voor. Het quartaire dek is er dikker en aan de westelijke zijde ook lemiger.¹⁹

De topografie van de Vlaamse Vallei wordt deels bepaald door tertiaire getuigenheuvels uit het paleogeen en neogeen, die in de ondergrond aanwezig zijn. Tevens komt op het laagterras een microreliëf voor dat is gevormd door eolische dekzanden en boreale stuifzandduinen. Daarnaast zijn lokaal ook niet-geërodeerde restanten van de verwilderde fluvioperiglaciale, pre-holocene dalbodem aanwezig in de vorm van donken. Het laagterras wordt ontwaterd door een complex van beekjes waarvan het grootste deel afwatert in de richting van de Leie.²⁰

In het laat-pleistoceen (130.000-11.650 BP²¹) werd de Vlaamse Vallei in haar definitieve vorm uitgeschuurd, tot diep in het paleogeen- en neogeensubstraat. Het diepste punt van deze uitschuring werd bereikt op de overgang van het eemiaan (130.000-117.000 BP) naar het weichseliaan (117.000 BP-11.650 BP). In deze periode waren de Leie en de Schelde

¹⁸ DE MOOR & MOSTAERT 1993

¹⁹ BORREMANS 2015 p. 211

²⁰ DE MOOR et al. 1999

²¹ BP = *Before Present*, waarbij het heden gelijkgesteld is met het jaar 1950 n.C.

meanderende rivieren met een sterk veranderende loop. De kustlijn kwam gedurende het emiaan ongeveer overeen met de huidige kustlijn. Tijdens het weichseliaan werd het klimaat kouder en verkregen de rivieren als gevolg hiervan een vlechtend geulenpatroon (Figuur 5).²²

Tijdens het vroeg-pleniglaciaal (117.000-76.000 BP) was een zeer koud en vochtig klimaat, gekenmerkt door vlechtende riviersystemen en de aanwezigheid van permafrost (permanent bevroren ondergrond). Als gevolg van dit laatste waren de insnijdingen beperkt. De beperkte vegetatie zorgde voor onvoldoende bescherming van de hellingen tegen het smeltwater dat in het voorjaar vrijkwam.²³ Fluvioperiglaciale accumulatie domineerde en de Vlaamse Vallei werd door geleidelijke aggradatie opgevuld met afbraakmateriaal van het paleogeen- en neogeensubstraat. Tijdens de lente werd door het smeltwater zand en leem afgezet over de ganse breedte van de vallei. Tijdens de daaropvolgende zomer nam het debiet af en trok het water zich terug naar het hoofdstroomgebied. In de actieve geulen werd nog steeds zand afgezet, terwijl in de depressies in de valleivlakte leem sedimenteerde. De fluvioperiglaciale afzettingen zijn opgebouwd uit materialen die onder koude condities werden aangevoerd, door regen- en smeltwater van sneeuw of bodemijs, en vertonen een uiteenlopende lithologische opbouw en duidelijke laterale facieswisselingen.²⁴

Tijdens het laat-pleniglaciaal (76.000-14.640 BP) trad een zeer koude en droge periode op, waarbij de vegetatie zeer beperkt was en winden vat kregen op het zandoppervlak in een schaars begroeide poolwoestijn.²⁵ Hierbij werden dekzandruggen afgezet die transversaal op de toen heersende noord- tot noordwestelijke winden lagen. Door superpositie ontstond een langgerekte dekzandgordel, met een steile, zuidwaarts gerichte lijzijde en een zachte noordwaarts gerichte loefzijde. Het gaat hierbij om een pakket van kalkloze, homogene en goed gesorteerde, fijne tot middelmatig fijne zanden met een dikte van 1 tot 5 m. De noordwaarts gerichte afwatering werd hierdoor afgedamd, waardoor langs de zuidrand van dekzandrug verschillende paleomeren ontstonden. Het verwilderde riviersysteem boog oostwaarts af om via het doorbraakdal van Hoboken en de Beneden-Schelde zijn weg naar de zee te zoeken.²⁶

Tijdens het laat-glaciaal (de laatste fase van het weichseliaan, 14.640-11.650 BP) en in het holoceen (11.650 BP tot nu) verbeterde het klimaat opnieuw en verkregen de Leie en Schelde opnieuw een meanderend patroon (Figuur 6). Het huidige oppervlak valt dan ook grotendeels samen met dat van de laatste fluvioperiglaciale afzettingen uit het weichseliaan. De rivieren sneden zich vanop dat niveau in, wat mede gefaciliteerd werd door de verdwijnende permafrost, waardoor een laagterras ontstond. Later werden deze Vroeg-Holocene dalen als gevolg van de stijgende zeespiegel en erosiebasis weer gedeeltelijk opgevuld met alluviale afzettingen.²⁷ Tijdens de koudere dryasperioden binnen het laat-glaciaal werden rivierduinen gevormd door lokale verstuiwing van zanden uit de drooggevalen rivierbeddingen. Soms werden deze tijdens het holoceen nog eens lokaal herwerkt, waardoor stuifzandduinen ontstonden.²⁸

Gedurende het holoceen heeft de Leie zich als een *underfit river* ingesneden in de brede vallei. Heden ten dage heeft de rivier een breedte van enkele tientallen meter en slingert zij zich met grote meandervormige kronkels doorheen de valleibodem. In de loop van de tweede helft van de negentiende en twintigste eeuw werd de loop van de Leie steeds meer rechtgetrokken in het kader van een grootschalig moderniseringsprogramma dat de waterafvoer moest

²² DE MOOR et al. 1999

²³ VERBRUGGEN et al. 1991 p. 360-361

²⁴ BORREMANS 2015 p. 216-217

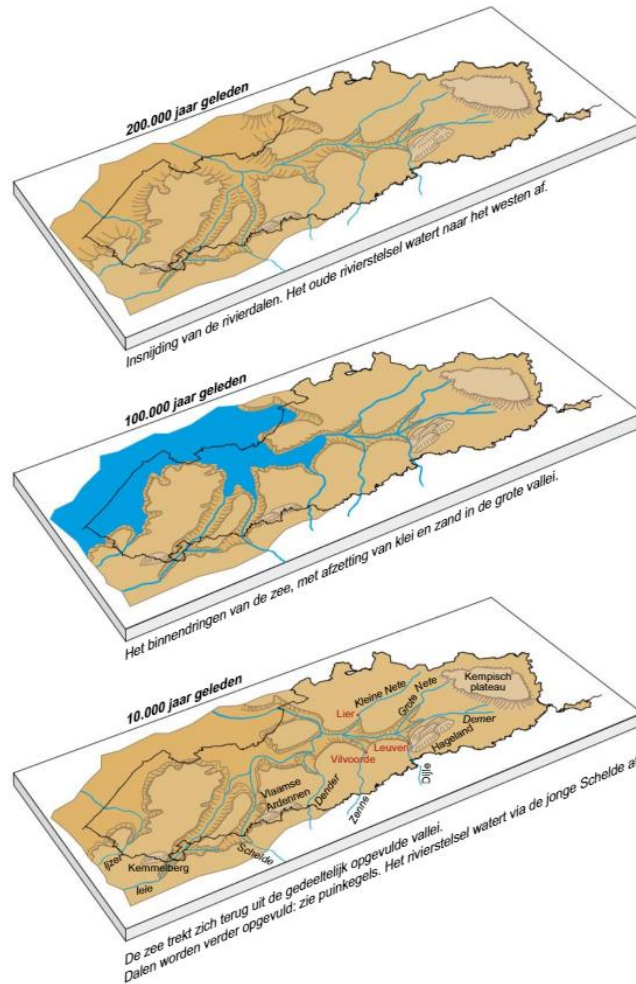
²⁵ VERBRUGGEN et al. 1991 p. 361

²⁶ BORREMANS 2015 p. 219

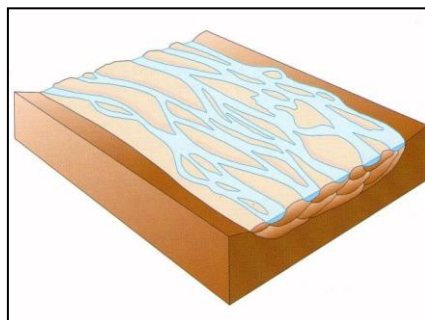
²⁷ DE MOOR et al. 1999

²⁸ BORREMANS 2015 p. 219

verbeteren en de rivier bevaarbaar maken voor grotere schepen. Hierbij werden dijken aangelegd, oevers verstevigd en oude meanders afgesneden. Als gevolg hiervan werd het historische landschapspatroon deels weggevaagd en werden veel van de oorspronkelijke gras- en meerslanden opgehoogd voor landbouw, industrie en bewoning.²⁹

Figuur 4: De vorming van de Vlaamse Vallei in de loop van het pleistoceen³⁰

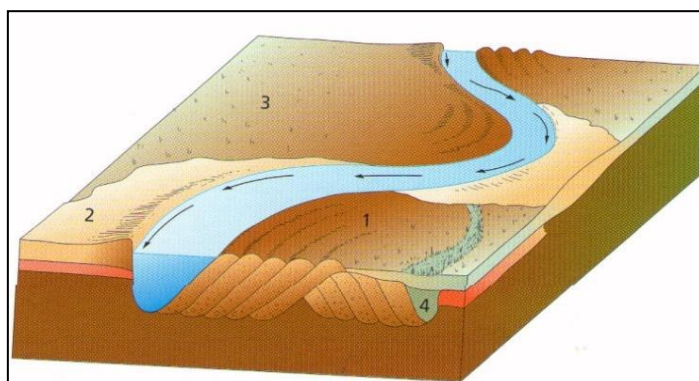

Figuur 5: Schematische voorstelling van een vlechtend geulenpatroon, zoals dit in de Vlaamse Vallei actief was in het weichseliaan³¹

²⁹ DE MOOR et al. 1997

³⁰ BROOThAERS 2003

³¹ VAN STRYDONCK et al. 2000

Figuur 6: Schematische voorstelling van een meanderend rivierenpatroon, zoals dit in de vallei van de Leie actief is vanaf het Laatglaciaal³². 1: Kronkelwaarden (binnenkant van de rivierbocht), 2: Oeverwal (buitenkant van de rivierbocht), 3: Komgronden, 4: Oude, verlande riviermeander.

Paleogeen en neogeen (tertiair)

De omgeving van het plangebied (Plan 8) wordt gekenmerkt door afzettingen van de Formatie van Kortrijk en meer bepaald het Lid van Moen (KoMo).

De formatie van Kortrijk wordt ontsloten in verschillende kleigroeven in de omgeving van de stad Kortrijk. De formatie is een mariene afzetting die voornamelijk uit kleiige sedimenten bestaat en weinig macrofossielen bevat. Ze is de eerste afgezette formatie van het vroeg-eoceen (54,8 Ma – 49,0 Ma). Ze is afgezet tijdens een periode van zeespiegelschommelingen, wat resulteerde in een heterogeen sedimentpakket. De formatie kan in vier leden ingedeeld worden, van boven naar onder: het lid van Aalbeke, het lid van Moen, het lid van Saint-Maur en het lid van Mont-Héribu. In totaal kan de formatie een dikte van meer dan 100 m bereiken.

Het Lid van Moen bestaat uit een heterogene, siltige tot zandige afzetting met *Nummulites planulatus*. Over het algemeen worden de afzettingen siltiger of zandiger (ondieper afzettingsmilieu) naar het zuidoosten toe en homogeen kleiiger naar het noorden en noordoosten toe (dieper afzettingsmilieu). Het is een grijze kleiige silt, waartussen intercalaties voorkomen van zand met grof glauconiet of gebroken schelpresten. Deze grove lagen zijn vermoedelijk afgezet tijdens stormperiodes (tempestieten). Naar het noorden en noordoosten toe gaat deze eenheid over naar een meer homogene kleiigere afzetting. Het onderscheid met de homogeen kleiige afzetting van het Lid van Saint-Maur is niet altijd zo duidelijk, omdat in het Lid van Moen homogene kleilagen voorkomen van enkele meters dikte. Wanneer deze kleilagen niet volledig doorboord worden, is het niet duidelijk of ze nog deel uitmaken van het Lid van Moen of reeds tot het Lid van Saint-Maur behoren. De gemiddelde dikte van deze afzetting bedraagt 45 meter.³³

Quartair

Op de quartairgeologische kaart 1:50.000 (Plan 9) is het plangebied gekarteerd als type 16. De beschrijving van de verschillende lithologische eenheden hieronder gebeurt van boven naar onder, of van jong naar oud.

Dit type bestaat uit fluviaile afzettingen met een textuur variërend van klei tot zand, mogelijk met ontwikkeld veen. Hieronder zijn zandige tot zandlemige afzettingen aanwezig. Bovenaan is de laag homogeen, onderaan gaat het om een alternatie van zand- en leemlagen

³² VAN STRYDONCK et al. 2000

³³ DE GEYTER 1999

onderaan. Daaronder bevindt zich een combinatie van twee karteereenheden. De eerste eenheid bestaat uit zandige, vlechtende rivierafzettingen die uit een zeer fijn tot medium zand bestaan en soms lemige intercalaties hebben die venig kunnen zijn. De tweede eenheid bestaat uit een complex van lemige tot zandlemige lagen die afzet zijn door een verwilderd systeem al dan niet in combinatie met hellingsafzettingen. Tot slot bevinden zich onderaan grofkorrelige vlechtende rivierafzettingen met meerdere fining-up cycli die uit een grindhoudend tot grindrijk zand bestaan aan de basis en half fijn zand tot klei aan de top.

Plan 8: Plangebied op de tertiairgeologische kaart en het GRB (digitaal; 1:50.000; 17.06.24)

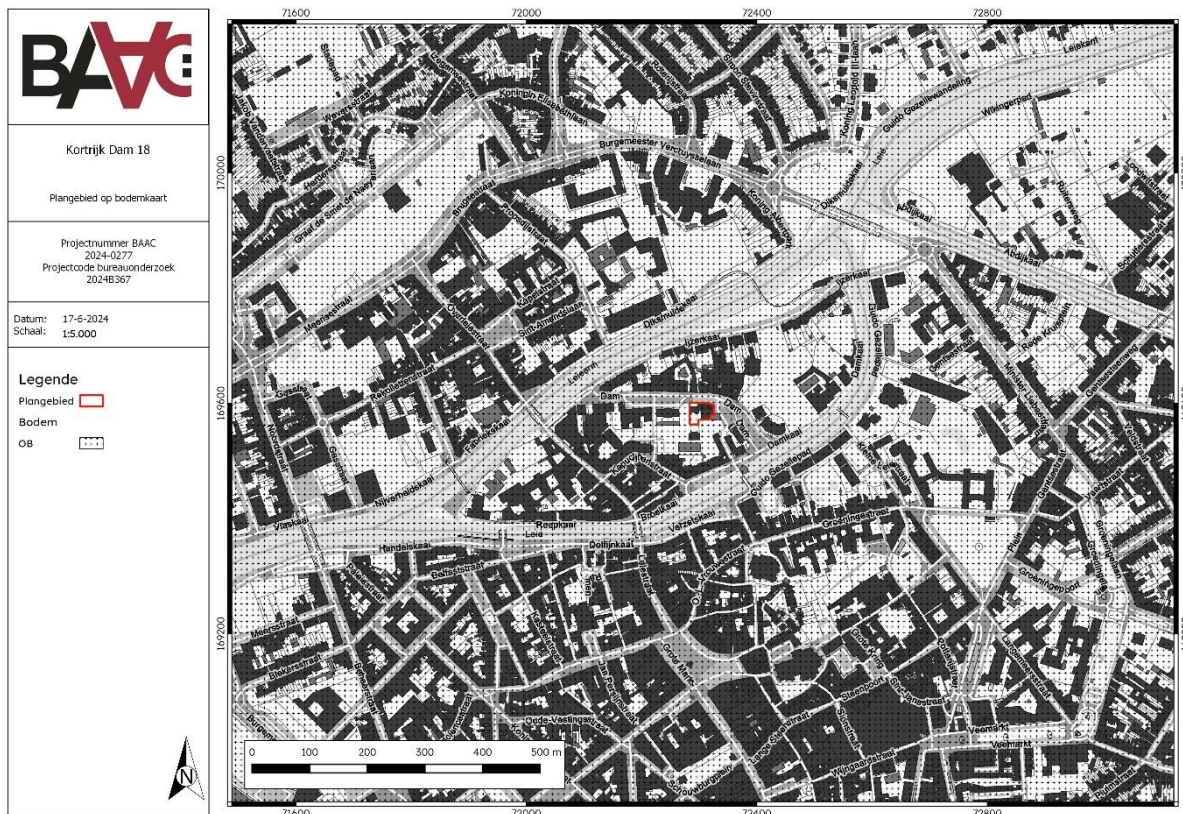

Plan 9: Plangebied op de quartairgeologische kaart 1:50.000 en het GRB (digitaal; 1:50.000; 17.06.24)

Bodem

Op de bodemkaart van Vlaanderen (Plan 10) is te zien dat zowel de bodem in het plangebied als de volledige stadskern van Kortrijk gekarteerd staan als een OB-bodem.

Bebouwde zones zijn antropogeen van aard waardoor het bodemprofiel door het ingrijpen van de mens gewijzigd of vernietigd is. De oorspronkelijke bodemopbouw binnen het plangebied zal dus waarschijnlijk niet bewaard gebleven zijn.

Plan 10: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen en het GRB (digitaal; 1:20.000; 17.06.24)

2.2.2 Historisch kader

In dit hoofdstuk zal de geschiedenis van Kortrijk toegelicht worden voor elke periode. Hierbij is een bijkomende belangrijke bron van informatie het historisch kaartmateriaal. Op basis van deze oude kaarten kan een beeld worden gegeven van de evolutie van de bebouwing in het plangebied door de eeuwen heen, maar met dien verstande dat de draad slechts kan opgepikt worden vanaf het moment dat de eerste kaarten voor het gebied verschenen. Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op deze kaarten geen garantie dat er niets geweest is. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijke bouwwerken zoals stadsomwallingen, kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er geen of weinig aandacht voor de burgerlijke architectuur. Het was vaak niet de bedoeling om de huizen in detail of juist weer te geven. Pas vanaf de 19de eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kadasterkaarten. Een concrete huisgeschiedenis is uit het cartografisch materiaal alleen niet af te leiden. De kaarten kunnen wel ondersteunend werken.

Het plangebied ligt in de huidige gemeente Kortrijk in het zuiden van West-Vlaanderen. De aanwezigheid van water, met name de Leie, speelde een belangrijke rol in de ontwikkeling van de stad. De Leie doorsnijdt het gehele grondgebied en de Leievallei met haar vruchtbare randgebieden waren belangrijk voor de eerste bewoners om zich daar te settelen.

Romeinse periode

De stad Kortrijk kent haar oorsprong als Romeinse *vicus* die beide oevers van de Leie innam. Het gebied werd in de 1ste eeuw v.C. bewoond door de Menapii. Deze zullen in 53 v.C. onderworpen worden aan het gezag van Caesar en Rome. De *vicus* ontstond op het kruispunt

van de heirbaan Boulogne-Tongeren en de heirbaan Bavay-Oudenburg op een plaats waar de Leie een bocht maakt. Op de linkeroever van de Leie bedroeg de afstand 250 m van west naar oost, en 500 m van zuid naar noord. Op de rechteroever was de afstand 1.150 m van oost naar west. Tussen de 1ste en 3de eeuw n.C. ontstonden er vier kernen en in de 4de – 5de eeuw wordt de naam *Cortoriacum* gebruikt bij de vermelding van de ruitereenheid ‘*Milites Cortoracenses*’. Het is niet geheel duidelijk of de *vicus* ook al deze vermelding kreeg. De toponymie van het woord *Cortoriacum* is nog onzeker en zou enerzijds teruggaan op een persoonsnaam of eerder een plaats in het landschap aan een bocht. Rond 250 n.C. zou de *vicus* deels verlaten worden onder impuls van de invallende Germanen. Het deel aan de rechteroever blijft bestaan en neemt op dat moment ongeveer zeven hectare in beslag, zowel de militaire als burgerlijke bewoning komt samen voor.

Vroege middeleeuwen

Kortrijk ontwikkelde zich tot een vroegmiddeleeuwse bewoningskern. In de Merovingische periode wordt Kortrijk een *municipium* dat in de 7de eeuw een uitgebreide christianisatie kent onder invloed van Franse en Engelse zendelingen. In 650 wordt de eerste kapel gebouwd ter ere van Sint-Maarten door Sint-Elooi. Dit wordt later de Sint-Maartenskerk. Amandus stichtte de Onze-Lieve-Vrouw kapel. Hier zou later de proosdij van Sint-Amand ontstaan.

In 847 schonk Karel de Kale 30 hectare grond (domein met twee erven in Overleie) aan de Sint-Amandsabdij (Figuur 7). Tijdens zijn bewind werd een muntatelier opgericht in de stad waarbij er munten geslagen werden met de afbeelding van Karel de Kale en daarop een opschrift “*Curtiaco*”. Op het einde van de 9de eeuw maken de jaarboeken van de Sint-Pietersabdij melding van een groep Noormannen die in de winter van 880-881 Kortrijk zouden zijn binnengevallen en een winterkamp opgericht hebben. Het zou gaan om een halfcirkelvormig kamp op de zuidelijke oever van de Leie. Vandaag zou het begrensd zijn door de huidige Leiestraat, de boogvormige zijde van de Grote Markt en de zuidelijke begrenzing van het begijnhof.

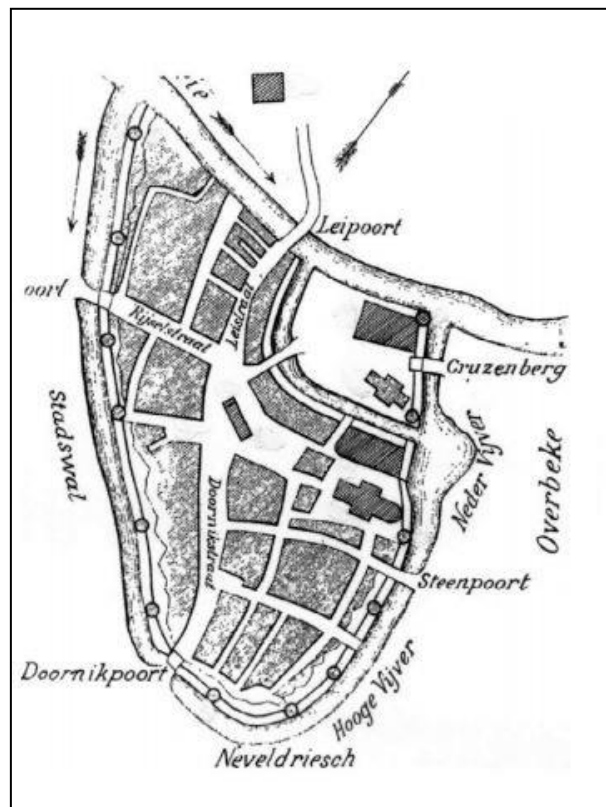
Figuur 7: Kortrijk in de 9de eeuw: In het groen het mogelijke winterkamp van de Noormannen. Blauw: limiet van de waterrijke zone. Het plangebied bevindt zich ter hoogte van de rode cirkel.³⁴

³⁴ DE GRUYSE et al. 2017

Volle middeleeuwen

In het begin van de 11de eeuw behoorde Kortrijk tot het Graafschap Vlaanderen en werd het een onafhankelijke kasselrij. Dit is een militair, bestuurlijk, gerechtelijk en later ook fiscaal district met een burcht als centrum. Op een verhoogd stuk in het landschap werd een motte gevormd met de bijhorende agglomeratie. Het gebied kreeg de naam Cortracense. Dit deel van het landschap strekte zich uit rond de Leie en de twee Romeinse heirbanen. Nu volgen ze het tracé van de huidige Rijsel- en Kapittelstraat en van de Doornik-, Leie-, Buda-, en Overleiestraat, begrensd door de Leie in het noorden; ten zuiden en ten oosten door een arm van de Klakkaardsbeek en een gracht in het westen³⁵. Een ander deel van de stad werd ingenomen als grafelijk domein. Dit bestond uit een burcht, neerhof, een boomgaard en enkele magazijnen. Vermoedelijk was dit domein ook ommuurd en is de huidige Broeltoren een deel van de verdedigingsmuur. Het burgerlijk centrum van de middeleeuwse stadskern situeerde zich rond de Grote Markt. Kortrijk krijgt haar stadsrechten in de 12de eeuw waardoor er ook een schepengbank komt. Het stadhuis wordt opgetrokken in de Rijselstraat.³⁶

Ten noorden van de Leie vond er ook een stadsuitbreiding plaats ondanks de mindere gunstige landschappelijke kenmerken, nl. wateroverlast. Het is in de 13de eeuw dat de stad een eigen omwalling krijgt (Figuur 8). Oorspronkelijk zijn er drie poortgebouwen met torens en bruggen die toegang geven tot de stad. Later zullen nog verschillende poorten en toegangswegen toegevoegd worden aan de verdedigingsmuur. Tot 1338 blijft de omwalling ongewijzigd.

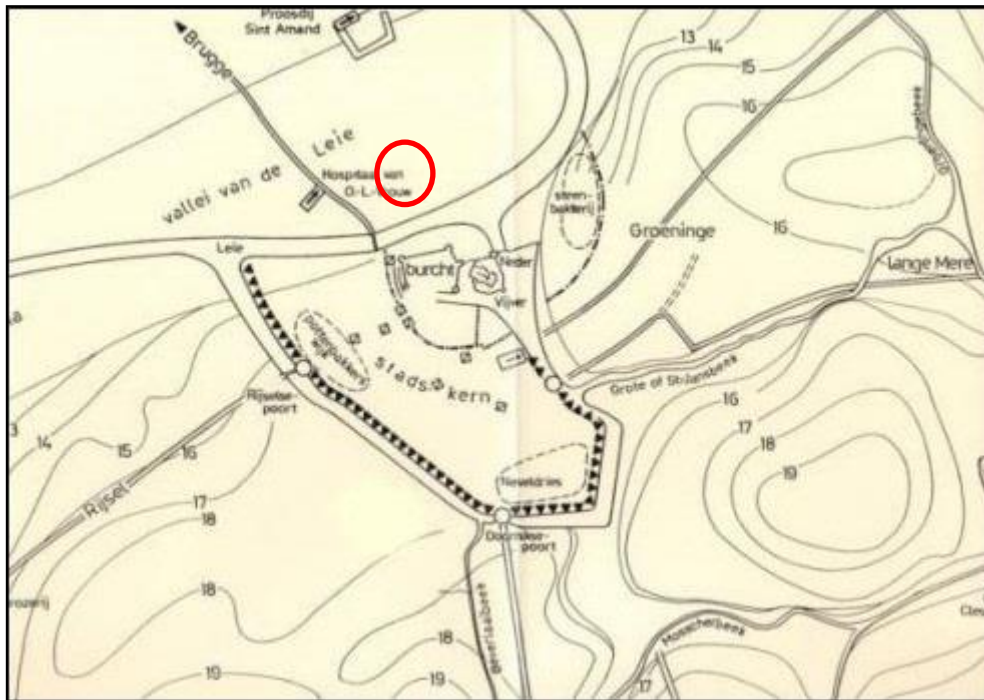

Figuur 8: Eerste stadsomwalling van Kortrijk met de drie toegangspoorten: Doornikpoort, Steenpoort en Leipoot omstreeks 1300.³⁷

³⁵ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2024 ID: 121715

³⁶ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2024 ID: 121715

³⁷ ERFGOEDPLATFORM KORTRIJK; ABEKO; STAD KORTRIJK 2018

Figuur 9: Zicht op Kortrijk omstreeks 1302 met de locatie van het plangebied bij benadering in het rood.³⁸

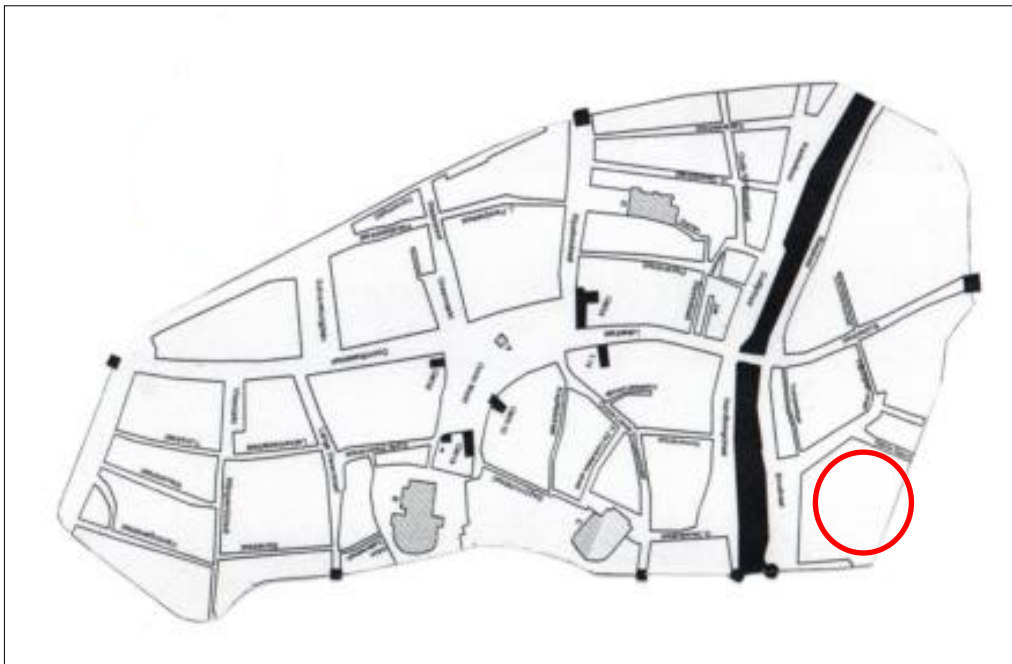
Late middeleeuwen

Op het einde van de 13de eeuw valt Kortrijk in Franse handen en krijgt het een garnizoen waarbij een imposante dwangburcht gebouwd wordt. Deze bevond zich in het noordoosten van het huidige stadscentrum en werd omgeven door de huidige Leie-, Handboog-, Guido Gezellestraat en het Deken Zegerplein. In de 14de eeuw kent de stad een rumoerige periode waarbij verschillende veldslagen plaatsvinden. Heel wat gebouwen en ook het Begijnhof worden in brand gestoken en in 1382 worden verschillende gebouwen geplunderd door Franse huursoldaten. Er volgt een grote stadsbrand waarbij vele huizen, het begijnhof en het kasteel beschadigd worden. De halle, waar de handelaars hun waar aanboden, en de Onze-Lieve-Vrouwekerk worden leeggeplunderd.³⁹

Op het einde van de 14de eeuw kent de stad opnieuw voorspoed en krijgt het haar oude vrijheden terug. De versterkingen worden hersteld en deels uitgebreid met een deel van de Overleie. Een nieuw kasteel wordt gebouwd in opdracht van Filips de Stoute in de westelijke uithoek van de stad. Op de noordelijke Leieoever, ontwikkelt zich een nieuwe woonkern. Het grafelijk domein wordt vernieuwd en verschillende straten worden aangelegd. Op het einde van de 14de eeuw zullen rioleringen aangelegd worden en beginnen de inwoners meer en meer steen te gebruiken voor de woningen. De handel in wol en de lakennijverheid bloeit tijdens deze periode. In het tweede en derde kwart van de 15de eeuw kent de stad opnieuw een uitbreidingsfase, deze keer in oostelijke richting. (Figuur 10)

³⁸ DESPRIET 2008

³⁹ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2024 ID: 121715

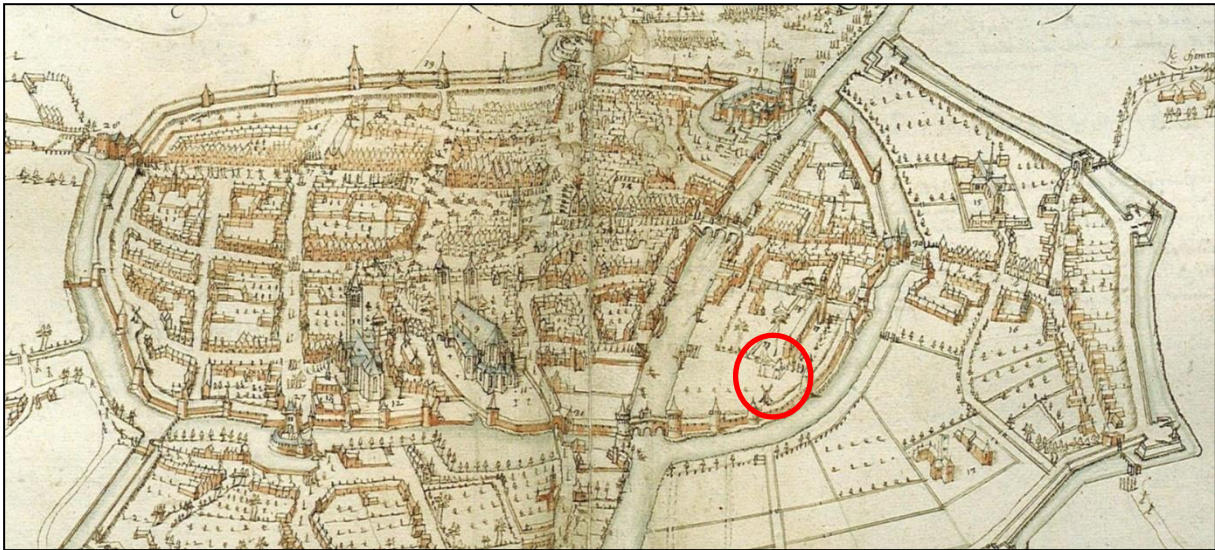
Figuur 10: Zicht op Kortrijk met aanduiding plangebied in het rood (circa 1454).⁴⁰

16de eeuw

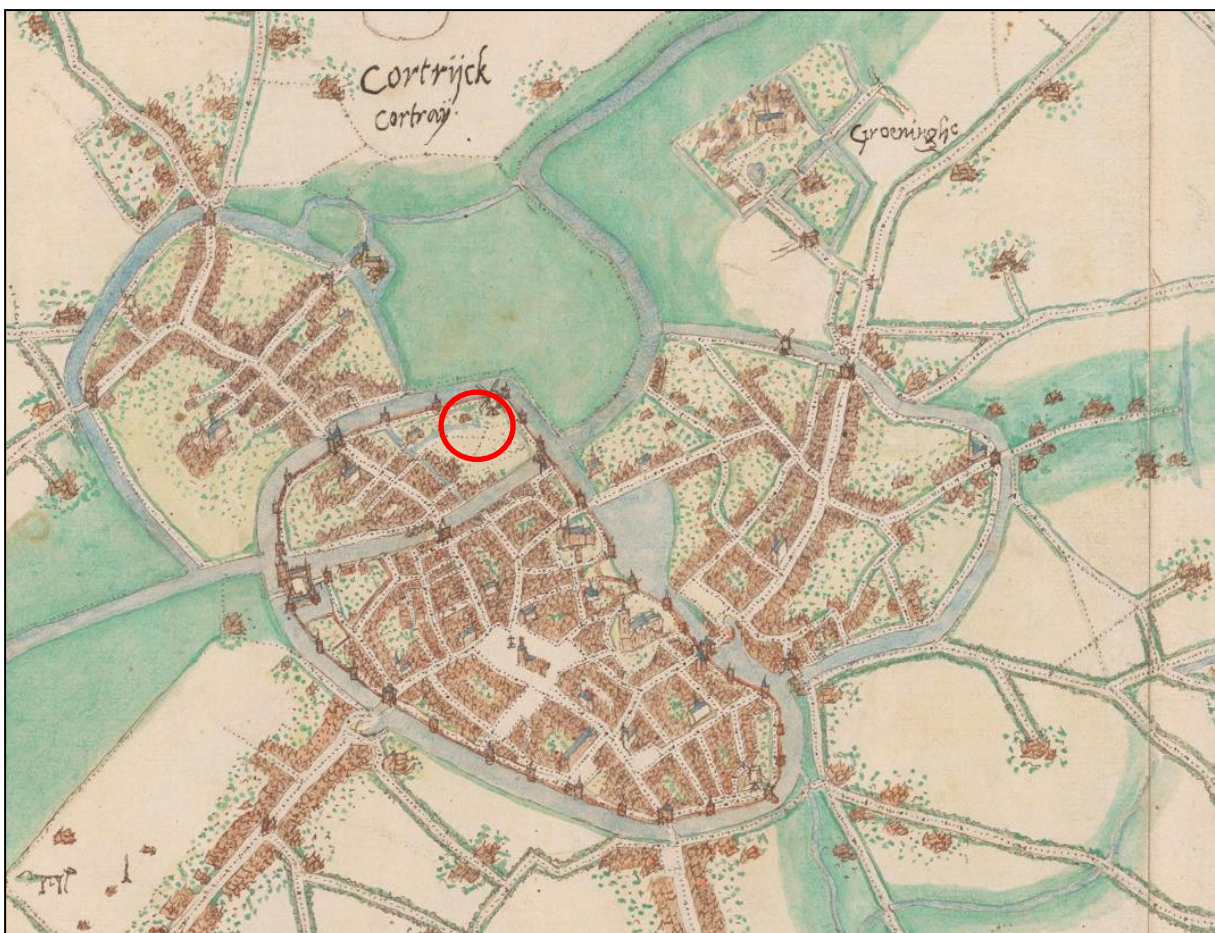
De noordelijke en oostelijke stadsuitbreidingen (Overleie en Overbeke) worden geïncorporeerd met een nieuw verdedigingssysteem. De gronden ten zuiden van de stad worden in cultuur gebracht door de aanleg van wegen, waarrond geleidelijk aan bebouwing ontstaat.

In deze eeuw kent de stad ook verschillende crisissen: in 1566 moet de stad verhinderen dat de Beeldenstormers binnendringen en door de opstand van de Nederlanden tegen Spanje moest de stad de zwakkere delen gaan beschermen (Figuur 12). Zo werden de Overleie en Overbeke in het nieuwe versterkingssysteem opgenomen. In het laatste kwart van de 16de eeuw wordt Kortrijk overspoeld door Gentse Calvinisten. Verschillende belangrijke gebouwen worden verwoest waaronder de Magdalenakapel, de Sint-Joriskapel en de Groeningeabdij. Zij zullen tijdens hun kort verblijf de vesting uitbouwen van Fillips II, die toestemming gaf om de Overleie en Overbeke te incorporeren. De Gentse calvinisten werden uiteindelijk verjaagd door de Malcontenten. Een andere crisis was deze van de pestepidemie van 1580 – 1583 (Figuur 11). De Kortrijkse economie kende een zware inzinking.

⁴⁰ Ontwerp V. Debonne.

Figuur 11: Zicht op het zuidwesten van Kortrijk met de locatie van het plangebied bij benadering in het rood omstreeks 1580.⁴¹

Figuur 12: Kortrijk op de kaart van J. Van Deventer met in het rood de locatie van het plangebied bij benadering omstreeks 1571.⁴²

⁴¹ ERFGOED KORTRIJK 2023

⁴² WIKIPEDIA 2023

17de eeuw

De 17de eeuw is een relatief rustige periode voor Kortrijk. De lakenindustrie bloeit volop en de stad is erg welvarend. Buiten de stadsmuren worden verschillende kleine tuinen aangelegd, ook in het huidige plangebied. Dit wordt onder meer weergegeven op de kaart van L. De Bersaques (Figuur 13) en de Kaart van A. Sanderus (Figuur 14). In het midden van de 17de eeuw wordt de stad opnieuw versterkt door de aanleg van omgrachte halve manen (Figuur 15). De versterking bestaat uit aarden wallen die bekleed werden met metselwerk. De zone aan de zuidwestelijke zijde van de huidige Sint-Jorisstraat, Havermarkt en Oudevestingsstraat, een gebied ten noorden van het huidige station, onderging hierbij grote bodemingrepen.

In de tweede helft van de 17de eeuw kwam Kortrijk terug in Spaanse handen door de Vrede Van Nijmegen (1678). Alle huidige versterkingen worden afgebroken: kasteel, citadel, alle muren en torens. Enkel de poorten en de Broeltorens bleven gespaard. Verschillende grachten werden gedempt. Er bleef vrijwel niks meer over van deze versterkingen. Er volgde een bloedige oorlog waarbij de bevolking met een vierde verminderd werd. De stad werd vervolgens ingenomen en bezet door de Fransen die startten met de aanleg van nieuwe verdedigingswerken op het einde van de 17de eeuw.⁴³

Figuur 13: Kaart van L. de Bersaques: Kortrijk in 1634 - 1661 met de aanduiding van de locatie van het plangebied bij benadering in het rood.⁴⁴

⁴³ VAN HOONACKER 1977

⁴⁴ ERFGOED KORTRIJK 2023

18de eeuw

In de loop van de 18de eeuw ging men verder met de aanleg van de versterkingen in het zuidwesten. Op het einde van de 18de eeuw werden deze als overbodig beschouwd en werden ze openbaar verkocht, daarna werd het terrein afgegraven. Op de latere kadasterkaart van C. Cierkens blijken alle versterkingen te zijn verdwenen in 1822.⁴⁷ (Figuur 16)

Figuur 16: Kadasterplan van Cierkens rond 1822 - 1830. De versterkingen zijn hier verdwenen. Locatie van het plangebied in het rood.⁴⁸

Buda-eiland

De Budawijk is gelegen op het eiland tussen de twee Leie-armen. Vanaf 1454 is de wijk, in die tijd gekend als Pamele, opgenomen in de stad Kortrijk dankzij de nieuwe versterkingen. De naam Buda is ontstaan in de 17de eeuw als verwijzing naar de Hongaarse stad Buda die gelijkenissen vertoonde met de wijk, mede door Vauban die het eiland heeft laten versterken in 1690 en 1698. De naam is in de volksmond gebleven en één van de oudste straten van de stad, de Budastraat, is hiernaar vernoemd. In deze wijk is ook het oudste hospitaal van de stad, het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal, gesticht rond 1200-1204.⁴⁹

2.2.3 Cartografische bronnen

Villaretkaart

Op de Villaretkaart (Plan 11) staat het plangebied afgebeeld ter hoogte van de versterkingen rondom het eiland tussen de twee Leiearmen. Deze versterkingen dateren uit de 14de eeuw en

⁴⁷ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2024 ID: 121715

⁴⁸ ERFGOEDCEL BRUGGE 2022

⁴⁹ DESPRIET 2013

werden aangelegd door de Fransen. Afgezien van de versterking wordt het plangebied als onbebouwd weergegeven. Een deel van het terrein wordt gekarteerd als aangelegde tuin.

Ferraris (1771-1778)

Op de Ferrariskaart (Plan 12) is de versterking niet aanwezig. Deze is ontmanteld in de 17de eeuw. Net als op de Villaretkaart is het plangebied onbebouwd. De aangelegde tuintjes lijken ommuurd. Een kerk is aanwezig ten westen van het plangebied.

Vandermaelen (1846-1854)

Ter hoogte van het plangebied wordt op de Vandermaelenkaart (Plan 13) grotendeels bebouwing afgebeeld. Er worden geen specificaties gegeven over de types bebouwing of de aanwezigheid van bestrating.

Atlas der Buurtwegen (1843-1845)

Op de Atlas der Buurtwegen (Plan 14) bevindt het plangebied zich ter hoogte van de meest noordelijke Leiearm. Het meest zuidelijke deel van het terrein is onbebouwd.

Topografische kaart van 1939

Pas op deze topografische kaart (Plan 15) zijn specifieke gebouwen zichtbaar. Ter hoogte van het plangebied zijn twee gebouwen aanwezig. Rondom deze twee gebouwen is een grote zone onbebouwd. De noordelijke grens van het terrein ligt ter hoogte van de meest noordelijke Leiearm.

Topografische kaart van 1969

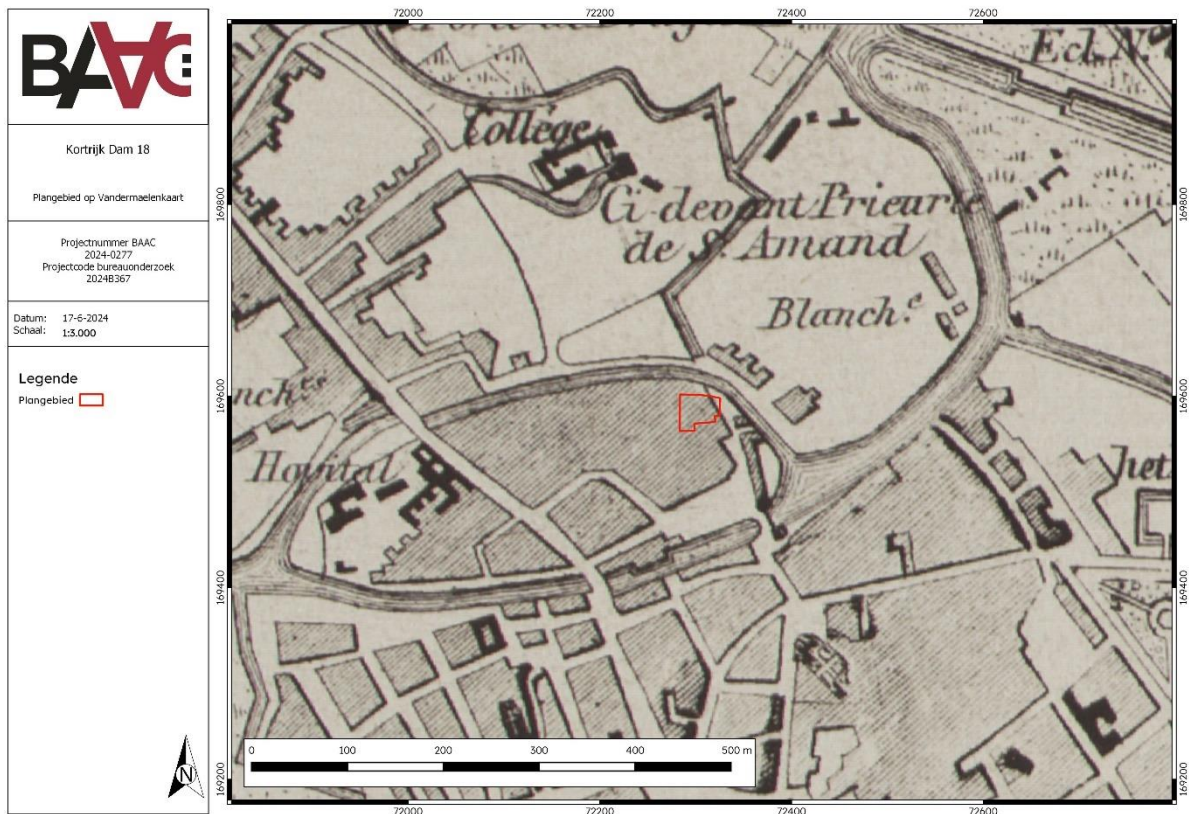
Op de topografische kaart van 1969 (Plan 16) is te zien dat de noordelijke Leiearm gedempt is. Dit komt hier overeen met de huidige straat Dam die aan het plangebied grenst. Hoewel de bebouwing binnen het onderzoeksterrein vermeerderd is, zijn nog grote onbebouwde zones aanwezig.

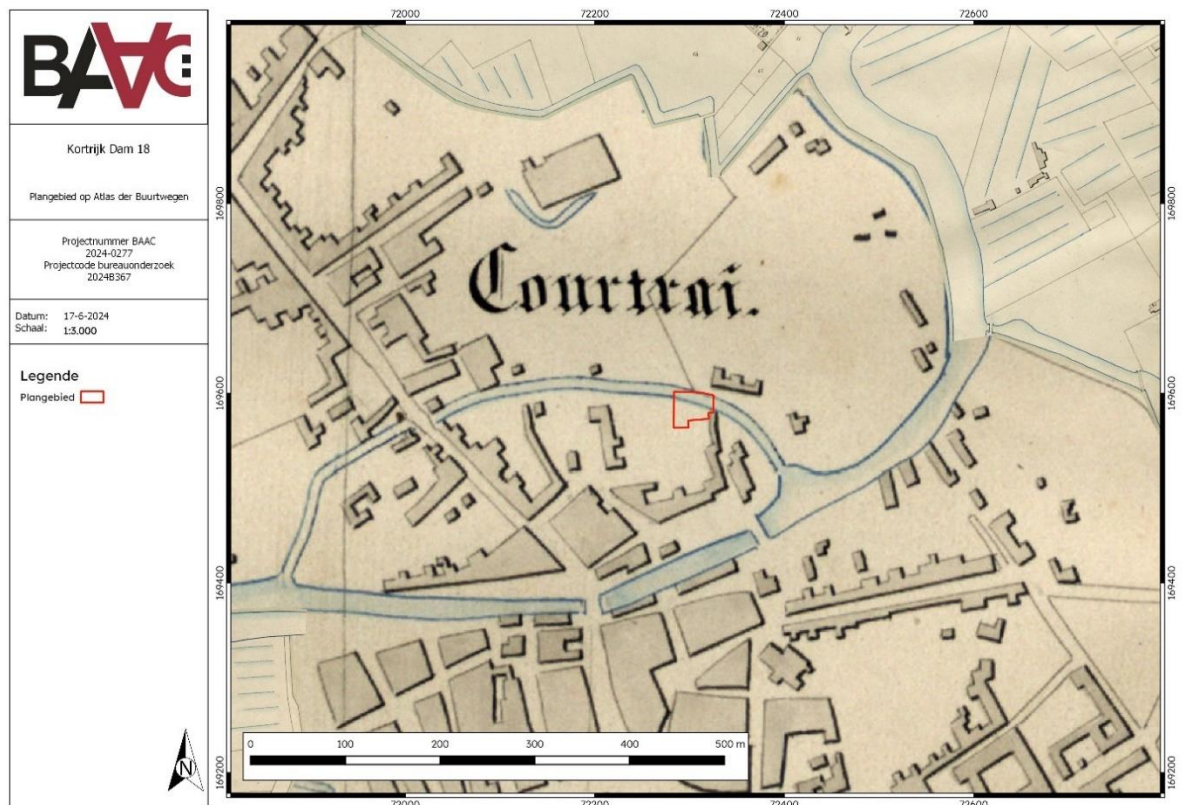
Plan 11: Plangebied op de Villaretkaart (analoog; onbekend; 17.06.24)

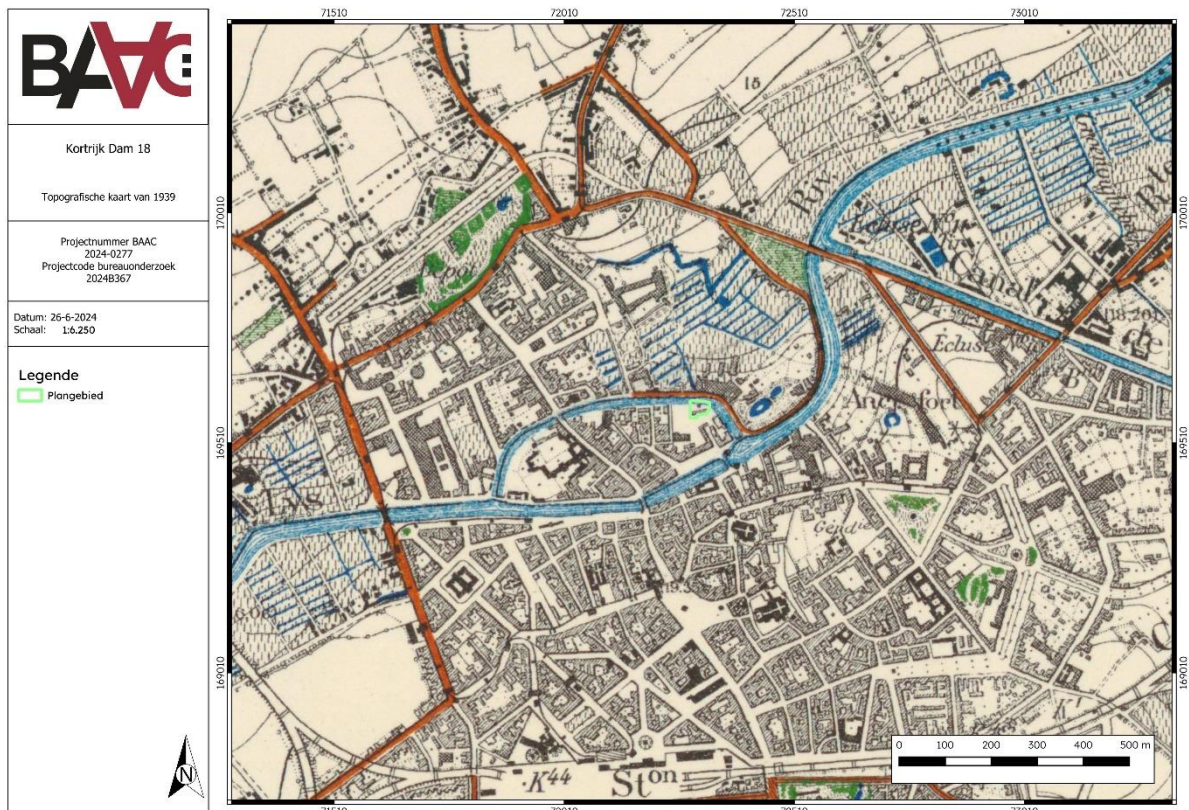
Plan 12: Plangebied op de Ferrariskaart (analoog; 1:25.000; 17.06.24)

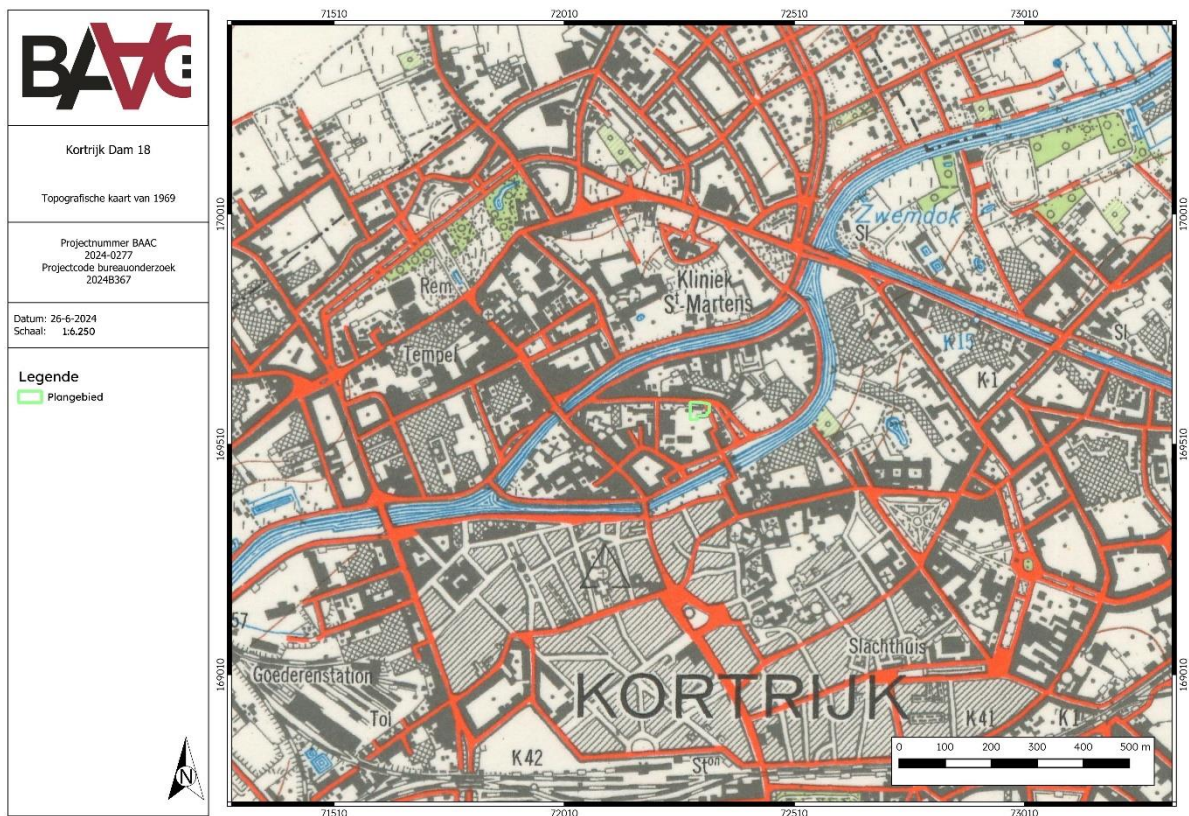
Plan 13: Plangebied op de Vandermaelenkaart (analoog; 1:20.000; 17.06.24)

Plan 14: Plangebied op de Atlas der Buurtwegen (analoog; 1:2500; 17.06.24)

Plan 15: Plangebied op topografische kaart van 1939 (analoog; 1:250; 26.06.2024)

Plan 16: Plangebied op topografische kaart van 1969 (analoog; 1:250; 26.06.2024)

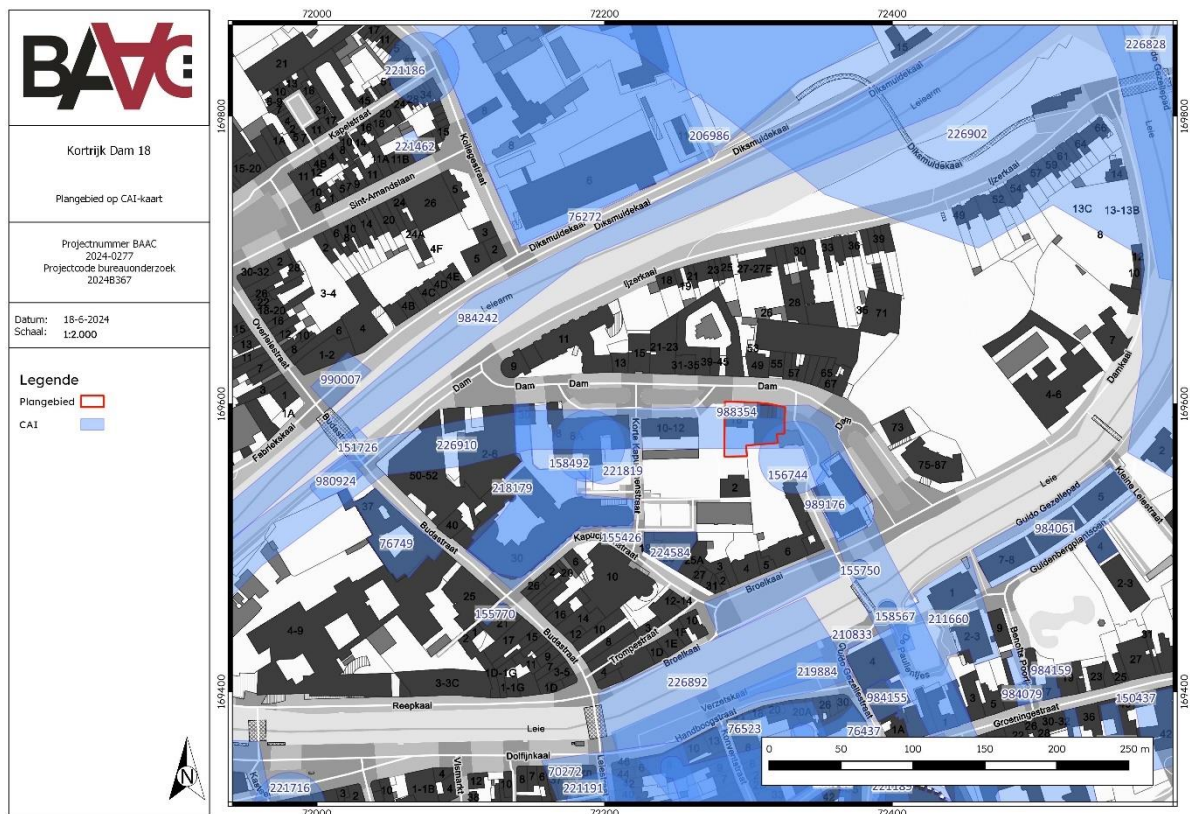
2.2.4 Archeologisch kader

Centrale Archeologische Inventaris

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) is een databank van archeologische vindplaatsen in Vlaanderen. Dit overheidsinstrument helpt een inschatting maken over het archeologisch potentieel van het plangebied. Voor het plangebied zelf aan de Dam 18 zijn de volgende archeologische waarden gekend: CAI 226910 en 988354 (Plan 17).⁵⁰ Rondom het projectgebied zijn de volgende meldingen gekend (Tabel 1):

Binnen het plangebied zijn twee waarden terug te vinden. Het gaat om de middeleeuwse stadsomwalling uit de late middeleeuwen (CAI 226910) en de stadsversterking van de 15de tot de 18de eeuw (CAI 988354).

In de nabije omgeving van het plangebied zijn tal van CAI-locaties gekend, voornamelijk binnen de laatmiddeleeuwse omwalling, waar archeologische waarden aan het licht zijn gekomen. Het gaat hierbij om archeologische objecten, grondsporen, losse vondsten, openbare gebouwen, woonhuizen, verdedigingswerken, vondstenconcentraties, bouwmaterialen, enz. die gedateerd konden worden in de Romeinse periode, Karolingische periode, middeleeuwen en nieuwe tijd. Deze archeologische waarden werden aangetroffen op basis van historische studies, als toevalsvondst of tijdens archeologisch onderzoek.

Plan 17: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart⁵¹ en het GRB (digitaal; 1:250; 18.06.24)

⁵⁰ CAI 2024

⁵¹ CAI 2024

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.⁵²

CAI-ID	NAAM	LOCATIE	STRUCTUREN	GEBEURTENISTYPES	TYPOLOGIE	DATERING
70272	Leiestraat (Stadsgevangenis I)	Leiestraat (Kortrijk)	Onbepaald	historische studie	openbare gebouwen	late middeleeuwen
76437	Guido Gezellestraat I	G. Gezellestraat (Kortrijk)	Archeologische Objecten	toevalsvondsten	archeologische objecten, losse vondsten	Laat-Romeinse Tijd
76523	Handboogstraat I	Handboogstraat, Konventstraat (Kortrijk)	Archeologische Objecten, Grondsporen	archeologische opgravingen, erfgoedonderzoek, evaluerend terreinonderzoek, toevalsvondsten	archeologische objecten, grachten (verdedigingselementen), losse vondsten, stadspoorten	16de eeuw, late middeleeuwen, Romeinse tijd
76749	Onze-Lieve- Vrouwehospitaal	Budastraat 37-41 (Kortrijk)	Kerken, Grondsporen, Archeologische Objecten	archeologische opgravingen, erfgoedonderzoek, kaartstudie	archeologische objecten, kerken, losse vondsten, openbare gebouwen, vondstenconcentraties, wallen (verdedigingselementen)	13de eeuw, 16de eeuw, late middeleeuwen
155426	Heilig Hart	Budastraat 30 (Kortrijk)	Waterput, Gebouwen, Kanaal	archeologische opgravingen, noodopgravingen	bouwmaterialen, kanalen (infrastructuur), muurresten, vaatwerk, waterputten	late middeleeuwen, middeleeuwen, tweede helft 13de eeuw
155750	Broeltorens	Broelkaai (Kortrijk)	Monumentaal Relict, Combinatie	archeologische opgravingen, erfgoedonderzoek, historische studie	archeologische objecten, bouwmaterialen, losse vondsten, verdedigingswerken, vondstenconcentraties	16de eeuw, 18de eeuw, 19de eeuw, late

⁵² CAI 2024

CAI-ID	NAAM	LOCATIE	STRUCTUREN	GEBEURTENISTYPES	TYOLOGIE	DATERING
						middeleeuwen, middeleeuwen
155770	Budastraat 23	Budastraat 23 (Kortrijk)	Archeologische Objecten	archeologische opgravingen, erfgoedonderzoek	archeologische objecten, losse vondsten, vondstenconcentraties	late middeleeuwen, nieuwste tijd
156744	Broelmolen	Tayaertstraat (Kortrijk)	Onbepaald	historische studie	molens	late middeleeuwen
158492	Heilig Hart - uitbreiding	Dam, Korte Kapucijnenstraat (Kortrijk)	Grondsporen	evaluerend terreinonderzoek	wallen (verdedigingselementen)	late middeleeuwen
158509	Kanunnikpoort	Groeningestraat (Kortrijk)	Grondsporen	archeologische opgravingen	stadspoorten	late middeleeuwen
158567	Stadsmuur Groeningestraat	Groeningestraat (Kortrijk)	Grondsporen	archeologische opgravingen, evaluerend terreinonderzoek, historische studie	verdedigingswerken	late middeleeuwen
210833	Oude Leiearm	Verzetskaai (Kortrijk)	Combinatie	archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem	nijverheidsgebouwen en productieplaatsen	17de eeuw, 19de eeuw

CAI-ID	NAAM	LOCATIE	STRUCTUREN	GEBEURTENISTYPES	TYPOLOGIE	DATERING
211660	Broelkant	Groeningestraat (Kortrijk)	16de eeuw, Middeleeuwen, Romeinse tijd, Nieuwste tijd	archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem, erfgoedonderzoek	bouwmaterialen, funderingslagen, grachten (infrastructuur), munten, muurresten, palen, rivieren, wallen (verdedigingselementen), waterputten	16de eeuw, late middeleeuwen, middeleeuwen, nieuwste tijd, Romeinse tijd
218179	Budastraat	Budastraat 30 (Kortrijk)	Kapucijnerklooster, Schuttershof, Laatmiddeleeuwse stadsgracht	archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem, archeologische opgravingen	beerputten, gildehuizen, grachten (verdedigingselementen), muurresten, omheiningsmuren, stadsomwallingen	15de eeuw, 17de eeuw, 18de eeuw, 19de eeuw, late middeleeuwen
219884	Verzetskaai	Handboogstraat (Kortrijk)	Grondsporen	archeologische opgravingen	steden	16de eeuw, 17de eeuw, 18de eeuw, late middeleeuwen
221819	Kapucijnenklooster	Kapucijnstraat (Kortrijk)	Combinatie, Combinatie	archeologische opgravingen	kloosters	nieuwe tijd
224584	Kapucijnenstraat	Kapucijnenstraat 23 (Kortrijk)		archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem		
226892	Vikingkamp	Kortrijk (Kortrijk)	Onbepaald	historische studie	kampplaatsen	Karolingische periode

CAI-ID	NAAM	LOCATIE	STRUCTUREN	GEBEURTENISTYPES	TPOLOGIE	DATERING
226910	middeleeuwse stadsomwalling	Kortrijk (Kortrijk)	Onbepaald	historische studie, kaartstudie	verdedigingswerken	late middeleeuwen
226911	dwangburcht	Kortrijk (Kortrijk)	Grondsporen	historische studie	burchten	late middeleeuwen
984155	Guido Gezellestraat 2	Guido Gezellestraat 2 (Kortrijk)	Ceramische vondsten, Waterput	controle van werken, toevalsvondsten	bouwelementen, vaatwerk, waterputten	Midden-Romeinse tijd
984242	Leiewerken	Kortrijk (Kortrijk)	Bastion	toevalsvondsten	bastions, bouwelementen, muurresten	vierde kwart 16de eeuw
988354	Dam 18	Dam (Kortrijk)	Stadsversterking	bureauonderzoek, opgravingen vanuit wetenschappelijke vraagstelling	archeologische sporen en uitgravingen, grachten (verdedigingselementen), kuilen, muurresten, vloeren	15de eeuw, 16de eeuw, 17de eeuw, 18de eeuw
989176	Burgemeester Tayaertstraat	Burgemeester Tayaertstraat, Dam, Damkaai (Kortrijk)	De Trompetterstoren	erfgoedonderzoek	stadsmuren, torens	late middeleeuwen, nieuwe tijd

Ander archeologisch onderzoek in de regio

Tabel 2: (Archeologie)nota's en/of eindverslagen in de regio⁵³

TYPE	ID	LOCATIE	GEEN MAATREGELEN	UITGESTELD VOORONDERZOEK	OPGRAVING
N	10064	Kortrijk Hotel Broel			X
AN	6092	Kortrijk Buda			X
AN	905	Kortrijk Hotel Broel		X	
AN	6041	Kortrijk Diksmuidekaai	X		
AN	19570	Kortrijk Dam 69- 71		X	
AN	3743	Kortrijk Broelkant			X
AN	6428	Kortrijk Ijzerkaai 26-27	X		
N	8478	Kortrijk Kapucijnenstraat	X		
AN	1094	Kortrijk Hotel Broel		X	
AN	6541	Kortrijk Kapucijnenstraat		X	
EV	2390	Kortrijk Dam 18			
EV	721	Kortrijk Buda			

Ter hoogte van het plangebied is een vooronderzoek met oog op wetenschappelijke vraagstelling uitgevoerd (ID 2390). Dit onderzoek is hierboven uitgebreid besproken in hoofdstuk 1.4.

Op 75 m ten westen van het plangebied is een werfbegeleiding uitgevoerd ter hoogte van de Budastraat. Op basis van de uitgevoerde archeologische begeleiding kon met zekerheid aangetoond worden dat de stadsgracht niet aanwezig was binnen het onderzoeksgebied en de aangetroffen afzettingen met zekerheid dienden geïnterpreteerd te worden als fluviatiele Quartaire afzettingen binnen de alluviale vallei van de Leie. De gedeeltelijk bewaarde bakstenen plattegrond in het uiterst zuidelijke deel van de werkput kon op basis van het gebruikte bouw materiaal, de positie van de structuur én de oriëntatie ervan, vrijwel zeker in verband gebracht worden met het 15de -eeuwse Schuttershof van de Sint-Jorisgilde.⁵⁴

Op 30 m ten zuidoosten van het onderzoeksterrein zijn een bureauonderzoek (ID 1094) en proefsleuven (ID 10064) uitgevoerd. Tijdens het onderzoek werden resten van het de in

⁵³ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2024c

⁵⁴ PYPE et al. 2019

Verschillende andere bureauonderzoeken zijn in de omgeving uitgevoerd. De meeste onderzoeken adviseren verder vooronderzoek door het hoge potentieel op kennisvermeerdering binnen het onderzochte terrein. Deze onderzoeken zijn nog niet uitgevoerd.

Plan 18: Plangebied en omgeving op de kaart met in akte genomen (archeologie)nota's en eindverslagen⁵⁷ en het GRB (digitaal; 1:250; 18.06.24)

2.3 Synthese onderzoeksresultaten

2.3.1 Datering en interpretatie onderzoeksterrein

Het plangebied ligt aan de straat Dam ter hoogte van huisnummer 18, gelegen in de historische stadskern van Kortrijk. Het terrein is momenteel deels bebouwd. Het is niet duidelijk in welke mate het terrein hierdoor verstoord is geweest. Qua bodemtype wordt de bodem

⁵⁷ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2024c

binnen het plangebied als een bebouwde zone gekarteerd. Dergelijke bodems zijn door het ingrijpen van de mens gewijzigd of zelfs vernietigd.

Op basis van de historische kaarten kan opgemerkt worden dat het plangebied binnen de historische stadskern van Kortrijk lag. Het terrein lijkt op deze historische kaarten tot de 19de eeuw onbebouwd te zijn geweest of ter hoogte van de walgracht of stadsversterking. Vanaf de 19de eeuw is het terrein deels bebouwd geweest.

2.3.2 Archeologische verwachting

Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal kan niet met zekerheid gezegd worden of er archeologische waarden in het plangebied aanwezig zijn. Het plangebied werd niet specifiek bij naam vermeld in de historische bronnen, maar maakt wel deel uit van de oudste kern van Kortrijk.

Voor de oudste perioden (steentijden) is er niets voorhanden wat betreft historische of archeologische bronnen die relevant zijn voor het plangebied. In de nabije omgeving van het plangebied werden tot op heden nog geen archeologische waarden uit de steentijd aangetroffen. Aangezien de volledige stadskern van Kortrijk al een lange bewoningsgeschiedenis kent en de volledige kern onderhevig is geweest aan menselijke ingrepen, is de kans erg klein dat er nog archeologische waarden uit de steentijd bewaard gebleven zijn, zowel binnen het plangebied als in de nabije omgeving.

Voor de oudere perioden (metaaltijden-Romeinse periode) zijn er enkele zaken voorhanden wat betreft historische of archeologische bronnen die relevant kunnen zijn voor het plangebied. De stad Kortrijk zou ontstaan zijn als Romeinse vicus die beide oevers van de Leie innam. De *vicus* ontstond op het kruispunt van de heirbaan Boulogne-Tongeren en de heirbaan Bavay-Oudenburg op een plaats waar de Leie een bocht maakt. Het gebied zou tevens bewoond geweest zijn door de Menapii in de 1ste eeuw v.C. Ondanks deze gekende gegevens werden tot op heden slechts op drie locaties archeologische waarden uit de Romeinse periode aangetroffen. Archeologische waarden uit de metaaltijden zijn niet gekend. Hoewel uit deze perioden van de geschiedenis nog maar weinig archeologische waarden werden aangetroffen, wil dit niet zeggen dat ze niet kunnen voorkomen binnen de stadskern van Kortrijk en binnen het plangebied. Bijgevolg is de kans op het aantreffen van dergelijke waarden middelhoog.

Voor de middeleeuwen zijn er heel wat zaken die relevant kunnen zijn voor het plangebied. Zo is geweten dat Kortrijk zich in de vroege middeleeuwen ontwikkelde tot een vroegmiddeleeuwse bewoningskern. In de Merovingische periode wordt Kortrijk een *municipium* dat in de zevende eeuw een uitgebreide christianisatie kent onder invloed van Franse en Engelse zendelingen. Sindsdien breidde de stad steeds verder uit en werd het een onafhankelijke kasselrij in de volle middeleeuwen. Er werd een burcht gebouwd, een neerhof en er werden versterkingen en omwallingen opgetrokken. In de late middeleeuwen, op het einde van de 14de eeuw, kende Kortrijk een bloeiende periode door de handel in wol en lakennijverheid. De stad wordt opnieuw uitgebreid, er worden straten aangelegd, enz. Kortrijk heeft dus een rijke middeleeuwse geschiedenis. Op de beschikbare historische kaarten is de groei van de stads te zien. Daarnaast kan op basis van deze kaarten ook opgemerkt worden dat het plangebied zich waarschijnlijk ter hoogte van de 14de eeuwse omwalling bevindt. Onderzoek binnen het plangebied heeft aangetoond dat er sporen van de omwalling aanwezig zijn binnen het terrein net als verschillende muurresten.

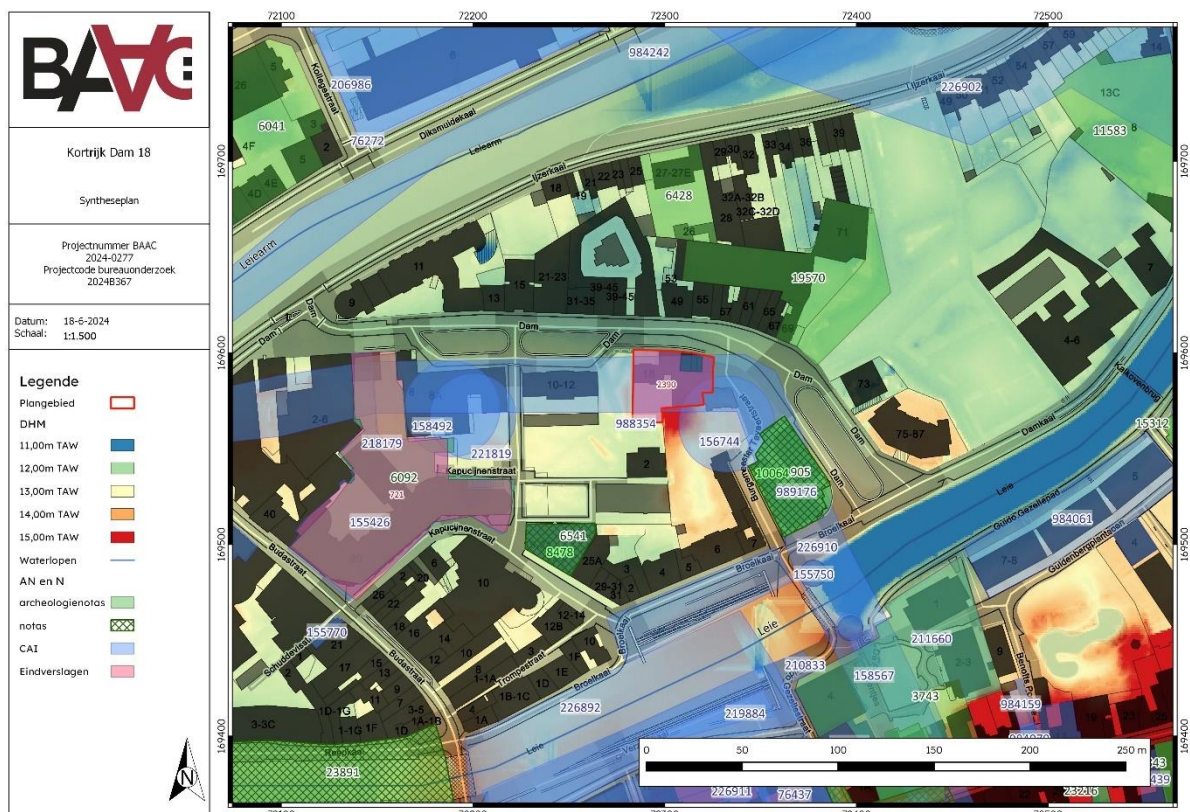
Voor de periode van de nieuwe en nieuwste tijd kan op basis van de historische kaarten en orthofotografische bronnen opgemerkt worden dat er vanaf de 19de eeuw bebouwing

aanwezig is binnen het plangebied. Archeologische waarden uit de nieuwe en nieuwste tijd kunnen dus voorkomen binnen het plangebied.

2.3.3 Synthesepan

Op het synthesepan is te zien dat het plangebied zich in de Leievallei bevindt. De vele onderzoeken en CAI-waarden in de nabije omgeving zijn eveneens te zien.

Op basis van dit plan kan gesteld worden dat het plangebied in een gunstige landschappelijke positie lag voor bewoning, namelijk tussen twee armen van de Leie. Daarnaast kan ook opgemerkt worden dat het plangebied binnen de stadsomwalling van Kortrijk gelegen was en dat de meeste CAI-waarden zich binnen deze stadskern bevinden.

Plan 19: Plangebied op de GRB-kaart met aanduiding CAI-waarden, AN en N, eindverslagen en waterlopen op het GRB en het DHM (digitaal; 1:250; 18.06.24)

2.4 Besluit

2.4.1 Potentieel op kennisvermeerdering

Het potentieel op kennisvermeerdering wordt bepaald door de impact van de geplande werken af te wegen tegenover de archeologische verwachting. Hierbij worden de gekende verstoringen in beschouwing genomen:

- Gekende verstoringen:

Het plangebied bevindt zich binnen de historische stadskern van Kortrijk. Kortrijk ontstond als Romeinse vicus en groeide in de middeleeuwen uit tot een echte stad. Op basis van de allereerste historische kaarten kan opgemerkt worden dat het plangebied zich deels ter hoogte van de 14de eeuwse stadsomwalling bevond. Vanaf de 19de eeuw wordt een deel van het terrein bebouwd. Er kan echter niet met zekerheid vastgesteld worden wat de graad van deze verstoring is.

- Geplande werken:

Binnen het plangebied zal een meergezinswoning met ondergrondse parking gebouwd worden. Hierbij zal het plangebied grotendeels heraangelegd worden. Dit houdt in dat de bestaande gebouwen gesloopt zullen worden.

Op basis van de gekende historische gegevens, het voorgaande onderzoek, in combinatie met de gekende verstoringen en de geplande werken, kan vastgesteld worden dat er een hoog potentieel is op kennisvermeerdering. Het bureauonderzoek heeft aangetoond dat er archeologische waarden vanaf de Romeinse periode tot en met de nieuwste tijd kunnen voorkomen binnen het plangebied. De oudste sporen en vondsten die tot op heden werden aangetroffen in de omgeving van het plangebied dateren immers uit de Romeinse Tijd. Het vooronderzoek met oog op wetenschappelijke vraagstelling heeft aangetoond dat er effectief nog resten aanwezig zijn van de stadsomwalling.

Verder onderzoek van de opbouw en datering van de resten van de stadsomwalling heeft dan ook een groot potentieel op kennisvermeerdering.

2.4.2 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Op basis van het uitgevoerde archeologisch vooronderzoek is er voldoende informatie over de aanwezigheid van een archeologische site. Het kennispotentieel kon voldoende bepaald worden. Volgens de beslissingsboom voor verder archeologisch vooronderzoek⁵⁸ is een opgraving aangewezen.

2.4.3 Keuze onderzoeksmethode

Tabel 3: Overzicht van de keuze onderzoeksmethode

METHODE	MOGELIJK	NUTTIG	SCHADELIJK	NOODZAKELIJK	MOTIVATIE
GEOFYSISCH ONDERZOEK	NEE	NEE	NEE	NEE	HET ONDERZOEK IS OP ZICH ONVOLDOENDE OM DE VERWACHTING / HET POTENTIEEL NAUWKEURIGER VAST TE STELLEN - STEENTIJDWAARDEN ZULLEN MET DEZE METHODE NIET GEDETECTEERD WORDEN EN DE GRONDSPOREN DIE WEL NAAR BOVEN Zouden kunnen komen

⁵⁸ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2020 fig.3

					MIDDELS DEZE METHODE ZULLEN ALSNOG MIDDELS EEN ANDERE METHODE GEVERIFIEERD EN GEÏDENTIFICEERD MOETEN WORDEN. KOSTEN-BATEN IS DEZE EXTRA ONDERZOEKSSTAP HIER NIET NUTTIG.
VELDKARTERING	NEE	NEE	NEE	NEE	DOOR AANWEZIGHEID VAN GEBOUWEN IS VELDKARTERING NIET MOGELIJK
LANDSCHAPPELIJK BODEMONDERZOEK	JA	NEE	NEE	NEE	DOOR VOORGAAND ONDERZOEK IS HET UITVOEREN VAN EEN LANDSCHAPPELIJK BODEMONDERZOEK NIET MEER RELEVANT
VERKENNEND/ WAARDEREND BOORONDERZOEK	JA	NEE	NEE	NEE	GEEN INTACT BODEMPROFIEL MEER AANWEZIG
PROEFPUTTEN-ONDERZOEK STEENTIJD	JA	NEE	NEE	NEE	GEEN INTACT BODEMPROFIEL MEER AANWEZIG
PROEFSLEUVEN/ PROEFPUTTEN ONDERZOEK	JA	NEE	NEE	NEE	IN HET KADER VAN EEN WETENSCHAPPELIJKE VRAAGSTELLING IS REEDS EEN PROEFPUTTENONDERZOEK UITGEVOERD WAARIN NAAST DE VOORMALIGE OMWALLING NIETS GEVONDEN IS
OPGRAVING	JA	JA	JA	JA	EEN OPGRAVING OP DE LOCATIE VAN DE STADSVERSTERKING KAN VEEL INFORMATIE OPLEVEREN

Door voorgaand onderzoek is het duidelijk dat het bodemprofiel binnen het plangebied niet meer intact is. Hierdoor is steentijdonderzoek niet relevant. De informatie die landschappelijke boringen zouden bieden zijn eveneens aangebracht door het voorgaande onderzoek. Hierdoor wordt direct overgegaan op een opgraving.

2.4.4 Afbakening onderzoeksterrein

De advieszone komt overeen met het deel van het plangebied dat verstoord wordt door de geplande werken.

Plan 20: Plangebied met afbakening van de zone voor proefsleuvenonderzoek op de meest recente orthofoto van 2023 (digitaal; 1:1; 24.06.2024)

3 Samenvatting

Naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen op het terrein gelegen ter hoogte van Dam 18 te Kortrijk in de provincie West-Vlaanderen, heeft BAAC Vlaanderen een archeologienota opgesteld. Voorgaand aan het bureauonderzoek werden al proefputten uitgevoerd binnen het plangebied. De bestaande gebouwen zullen gesloopt worden en nieuwbouw met ondergrondse parking wordt voorzien.

Het doel van de archeologienota was het inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied en het opstellen van een programma van maatregelen voor een vervolgonderzoek. Na een uitgebreide bureaustudie waarbinnen historische, cartografische, geologische, geografische en bodemkundige bronnen onderzocht werden en teruggekoppeld aan het hedendaagse terreingebruik en de bouwplannen van de opdrachtgever, stelt BAAC Vlaanderen vast dat er tot op heden onvoldoende informatie gegenereerd is om de mogelijke aan- of afwezigheid van een archeologische site binnen de geplande ingrepen afdoende te staven. Er is een algemene matig tot hoge verwachting op het aantreffen van archeologische waarden vanaf de Romeinse Tijd tot en met de nieuwste tijd.

Het bureauonderzoek toonde aan dat het plangebied ontstond als een Romeinse vicus op beide oevers van de Leie. In de vroege middeleeuwen groeide Kortrijk uit tot een echte stad. Het plangebied kwam in die periode binnen de stadsomwalling en de historische stadskern van Kortrijk te liggen. Op de vroegste historische kaarten kan opgemerkt worden dat het plangebied ter hoogte van de stadsomwalling zelf gelegen was. De rest van het terrein is tot de 19de eeuw onbebouwd gebleven.

Verder onderzoek wordt binnen het volledige plangebied geadviseerd. Het voorgaande onderzoek heeft namelijk aangetoond dat zowel de voormalige omwalling als andere types sporen zich binnen het terrein bevinden. In het kader van een opgraving zullen de aanwezige resten van de stadsomwalling verder onderzocht worden. De richtlijnen voor de opgraving worden verder beschreven in het programma van maatregelen van deze archeologienota.

4 Lijsten

4.1 Figurenlijst

Figuur 1: Historische stadskern van Kortrijk met aanduiding van het plangebied	6
Figuur 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB) met projectie van de aangetroffen sporen (digitaal; 1:250; 17.05.2023).....	7
Figuur 3: Doorsnede van de toekomstige inplanting.....	9
Figuur 4: De vorming van de Vlaamse Vallei in de loop van het pleistoceen	17
Figuur 5: Schematische voorstelling van een vlechtend geulenpatroon, zoals dit in de Vlaamse Vallei actief was in het weichseliaan.....	17
Figuur 6: Schematische voorstelling van een meanderend rivierenpatroon, zoals dit in de vallei van de Leie actief is vanaf het Laatglaciaal. 1: Kronkelwaarden (binnenkant van de rivierbocht), 2: Oeverwal (buitenkant van de rivierbocht), 3: Komgronden, 4: Oude, verlande riviermeander.	18
Figuur 7: Kortrijk in de 9 ^{de} eeuw: In het groen het mogelijke winterkamp van de Noormannen. Blauw: limiet van de waterrijke zone. Het plangebied bevindt zich ter hoogte van de rode cirkel.....	22
Figuur 8: Eerste stadsomwalling van Kortrijk met de drie toegangspoorten: Doornikpoort, Steenpoort en Leipoort omstreeks 1300.....	23
Figuur 9: Zicht op Kortrijk omstreeks 1302 met de locatie van het plangebied bij benadering in het rood.	24
Figuur 10: Zicht op Kortrijk met aanduiding plangebied in het rood (circa 1454).....	25
Figuur 11: Zicht op het zuidwesten van Kortrijk met de locatie van het plangebied bij benadering in het rood omstreeks 1580.	26
Figuur 12: Kortrijk op de kaart van J. Van Deventer met in het rood de locatie van het plangebied bij benadering omstreeks 1571.....	26
Figuur 13: Kaart van L de Bersaques: Kortrijk in 1634 - 1661 met de aanduiding van de locatie van het plangebied bij benadering in het rood.....	27
Figuur 14: Kortrijk op de kaart van A. Sanderus met de locatie van het plangebied bij benadering in het rood omstreeks 1640.	28
Figuur 15: Zicht op Kortrijk vanuit het Zuidwesten (1644 - 1646).....	28
Figuur 16: Kadasterplan van Cierkens rond 1822 - 1830. De versterkingen zijn hier verdwenen. Locatie van het plangebied in het rood.....	29

4.2 Plannenlijst

Plan 1: Plangebied op topografische kaart (digitaal; 1:10.000; 17.06.2024)	2
Plan 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB) (digitaal; 1:250; 17.06.24)	3
Plan 3: Plangebied op de meest recente orthofoto uit 2023 (digitaal; 1:1; 24.06.2024).....	8
Plan 4: Plangebied met weergave van toekomstige inplanting op de meest recente orthofoto van 2023 (digitaal; 1:1; 24.06.2024)	10
Plan 5: Impact geplande werken op de meest recente orthofoto van 2023 (digitaal; 1:1; 24.06.2024)	11
Plan 6: Plangebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) en het GRB met waterwegen (digitaal; 1:250; 18.06.24).....	14
Plan 7: Plangebied en hoogteverloop op het DHM en het GRB (digitaal; 1:250; 18.06.24).....	15
Plan 8: Plangebied op de tertiairgeologische kaart en het GRB (digitaal; 1:50.000; 17.06.24) ..	19
Plan 9: Plangebied op de quartairgeologische kaart 1:50.000 en het GRB (digitaal; 1:50.000; 17.06.24)	20

Plan 10: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen en het GRB (digitaal; 1:20.000; 17.06.24)	21
Plan 11: Plangebied op de Villaretkaart (analoog; onbekend; 17.06.24)	31
Plan 12: Plangebied op de Ferrariskaart (analoog; 1:25.000; 17.06.24)	31
Plan 13: Plangebied op de Vandermaelenkaart (analoog; 1:20.000; 17.06.24)	32
Plan 14: Plangebied op de Atlas der Buurtwegen (analoog; 1:2500; 17.06.24)	32
Plan 15: Plangebied op topografische kaart van 1939 (analoog; 1:250; 26.06.2024)	33
Plan 16: Plangebied op topografische kaart van 1969 (analoog; 1:250; 26.06.2024)	33
Plan 17: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart en het GRB (digitaal; 1:250; 18.06.24)	34
Plan 18: Plangebied en omgeving op de kaart met in akte genomen (archeologie)nota's en eindverslagen en het GRB (digitaal; 1:250; 18.06.24)	40
Plan 19: Plangebied op de GRB-kaart met aanduiding CAI-waarden, AN en N, eindverslagen en waterlopen op het GRB en het DHM (digitaal; 1:250; 18.06.24)	42
Plan 20: Plangebied met afbakening van de zone voor proefsleuvenonderzoek op de meest recente orthofoto van 2023 (digitaal; 1:1; 24.06.2024)	45

4.3 Tabellenlijst

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.	35
Tabel 2: (Archeologie)nota's en/of eindverslagen in de regio	39
Tabel 3: Overzicht van de keuze onderzoeksmethode	43

5 Bibliografie

- AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2020. Een beslissingsboom voor verplicht archeologisch vooronderzoek. Available at: https://www.onroerenderfgoed.be/assets/files/content/images/stroomschema_stedenbouwkundig-verkaveling_v7.pdf.
- AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2024a. Inventaris Onroerend Erfgoed. Available at: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/>.
- AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2024b. Inventaris Onroerend Erfgoed. Gebieden Geen Archeologie. *Inventaris Onroerend Erfgoed*. Available at: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten?categorie=GGA>.
- AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2024c. Loket onroerend erfgoed: archeologienota's, nota's en eindverslagen. Available at: <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/goedgekeurd>.
- BORREMANS, M., 2015. *Geologie van Vlaanderen*, Gent: Academia Press.
- BROOTHAERS, L., 2003. *Geologie van Vlaanderen, een schets*. Brussel,
- CAI, 2024. Centraal Archeologisch Inventaris. Available at: <http://cai.onroerenderfgoed.be/>.
- CARTESIUS, 2024. Cartesius. Available at: www.cartesius.be.
- DATABANK ONDERGROND VLAANDEREN, 2023. Portaal. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/>.
- DESPRIET, P., 2013. Archeologische atlas van Kortrijk. Deel I Buda en Overleie. *Archeologische en Historische Monografieën van Zuid-West Vlaanderen*, 84.
- DESPRIET, P., 2008. Kortrijk en Vauban (1633-1707). Het ontstaan en de topografie van een vesting. 4de to 19de eeuw. *Archeologische en Historische Monografieën van Zuid-West Vlaanderen*, 68.
- ERFGOED KORTRIJK, 2023. Beeldbank. Available at: <https://beeldbank.kortrijk.be>.
- ERFGOEDCEL BRUGGE, 2022. Archief van het kadaster West-Vlaanderen. Available at: <https://www.erfgoedcelbrugge.be/>.
- ERFGOEDPLATFORM KORTRIJK; ABEKO; STAD KORTRIJK, 2018. *Beeldkwaliteitsplan. Infotiche historische stadskern Kortrijk*, Kortrijk. Available at: [https://www.kortrijk.be/sites/kortrijk/files/2018-12/BKP_Infotiche A - HISTORISCHE STADSKERN ® compressed.pdf](https://www.kortrijk.be/sites/kortrijk/files/2018-12/BKP_Infotiche_A-HISTORISCHE_STADSKERN%20compressed.pdf).
- VAN GENECHTEN, B., 2023. *Toelatingsaanvraag wetenschappelijke vraagstellingen: Kortrijk, Dam 18*,
- GEOPUNT VLAANDEREN, 2024. Catalogus. Available at: <https://www.geopunt.be/catalogus>.
- DE GEYTER, G., 1999. *Toelichting bij de Geologische kaart van België (Vlaams Gewest). Kaartblad 29: Kortrijk*, Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap Afdeling Natuurlijke Rijkdommen en Energie.
- DE GRUYSE, J., THYS, C., DE TOLLENAERE, J. & WILLAERT, A., 2017. *Begijnhof (Kortrijk, West-Vlaanderen), Archeologienota, Bureauonderzoek (fase 0), Deel 1: Resultaten van het bureauonderzoek*, Brugge. Available at: <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/3028>.
- VAN HOONACKER, E., 1977. *Ikonoğrafie van Kortrijk*, Kortrijk.
- INVENTARIS ONROEREND ERFGOED, 2024. Inventaris Onroerend Erfgoed. Available at:

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be>.

JANSSENS, N., 2019. *Nota Kortrijk-Hotel Broel, BAAC Vlaanderen Rapport 1034*, Mariakerke-Gent.

DE MOOR, G., LOOTENS, M., VAN DE VELDE, D. & MEERT, L., 1997. *Toelichting bij de quartairgeologische kaart van België, Vlaams Gewest: Kaartblad 21 Tielt*, Gent.

DE MOOR, G. & MOSTAERT, F., 1993. *Geomorfologische kaart van België 1:50000*, Leuven.

DE MOOR, G., VERMEIRE, S. & ADAMS, R., 1999. *Geologie van het quartair, kaartblad 22 Gent*, Gent.

PYPE, P., COENAERTS, J. & PRAET, M., 2019. *Archeologische werfbegeleiding van het bodemarchief langs de Budastraat, Dam en Korte Kapucijnenstraat te Kortrijk*, Gent.

VAN STRYDONCK, M., DE MULDER, G. & ALDERWEIRELDT, M., 2000. *De Schelde: verhaal van een rivier*, Leuven: Davidsfonds Uitgeverij nv.

VERBRUGGEN, C., DENYS, L. & KIDEN, P., 1991. Paleo-ecologische en geomorfologische evolutie van Laag- en Midden-België tijdens het Laat-Kwartair. *De Aardrijkskunde*, 1991/3, pp.357-376.

WIKIPEDIA, 2023. Kortrijk, map by Jacob van Deventer. Available at: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/fb/Kortrijk%2C_map_by_Jacob_van_Deventer.JPG.

WUYTS, F., HERREMANS, D. & ROZEK, J., 2018. *Nota Kortrijk Kapucijnenstraat*, Bredene. Available at: <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/8478>.